

PRZEGLĄD ORZECZNICTWA EUROPEJSKIEGO DOTYCZĄCEGO SPRAW KARNYCH

Zeszyt nr 3/2012

(obejmuje okres 1 lipca – 30 września 2012 r.)

」 』 』 』 』 』 』 』 』 』 』 』 』 』 』

BIURO STUDIÓW I ANALIZ DZIAŁ PRAWA EUROPEJSKIEGO

Opr.: Małgorzata Wąsek-Wiaderek¹

¹ W komentarzach do wyroków ETPCz wyrażane są prywatne poglądy autorki POESK. Nie powinny być one poczytywane za stanowisko Sądu Najwyższego. Ponieważ w opracowaniu zawarte są autorskie omówienia wyroków ETPCz, w przypadku powoływania się na nie, należy wskazać autora.

SPIS TREŚCI

CZEŚĆ A

<i>AI – Orzecznictwo ETPCz w sprawach polskich</i>	3
I. Informacje ogólne i dane statystyczne o orzeczeniach wydanych w sprawach polskich.....	3
II. Informacje o sprawach rozpatrywanych przez Trybunał, dotyczących praktyki orzeczniczej Sądu Najwyższego lub dotyczących zagadnień ważnych dla wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych.....	5
<i>Sprawa Adam Suhecki przeciwko Polsce i 4 innych skarżących, skarga nr 23201</i>	5
III. Omówienie wybranych orzeczeń ETPCz	7
<i>Sebastian Kowal przeciwko Polsce – decyzja Trybunału z dnia 18 września 2012 r., skarga nr 2912/11 (kluczowe zagadnienia: skuteczność nadzoru nad wykonaniem obowiązków nałożonych na skazanego w okresie próby przy orzeczeniu kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania; obowiązki pozytywne państwa ochrony integralności psychicznej i fizycznej ofiar przemocy domowej)</i>	7
<i>Mariusz Lewandowski przeciwko Polsce – wyrok Trybunału z dnia 3 lipca 2012 r., skarga nr 66484/09 (kluczowe zagadnienia: prawo do sądu bezstronnego, wymierzenie kary porządkowej przewidzianej w ustawie prawo o ustroju sądów powszechnych jako „sprawa karna” w rozumieniu art. 6 Konwencji)</i>	11
<i>AII – Orzecznictwo ETPCz w sprawach przeciwko innym państwom Rady Europy</i>	14
<i>Robathin przeciwko Austrii – wyrok z dnia 3 lipca 2012 r., skarga nr 30457/06 (kluczowe zagadnienia: dopuszczalność przeszukania kancelarii prawniczej i zatrzymania nośników elektronicznych; ochrona tajemnicy zawodowej adwokata, prawo do poszanowania korespondencji – art. 8 Konwencji)</i>	14
<i>Simons przeciwko Belgii – decyzja z dnia 28 sierpnia 2012 r., skarga nr 71407/10 (kluczowe zagadnienia: stosowanie tymczasowego aresztowania, niezapewnienie prawa do posiadania obrońcy od momentu zatrzymania a legalność tymczasowego aresztowania na gruncie art. 5 ust. 1 Konwencji)</i>	17
WYBRANE PIŚMIENICTWO NA TEMAT ORZECZNICTWA ETPCz W SPRAWACH KARNYCH ORAZ ZAGADNIENÍ OGÓLNYCH DOTYCZĄCYCH ETPCz ZA OKRES 1 lipca – 30 września 2012 r.	19

CZEŚĆ B

<i>BI – Orzecznictwo ETS związane z problematyką prawnokarną</i>	21
<i>Sprawa C-192/12 PPU – wyrok Trybunału z dnia 28 czerwca 2012 r. w sprawie pytania prejudycjalnego złożonego przez Korkein oikeus (Finlandia) w toku postępowania dotyczącego wykonania europejskiego nakazu aresztowania wydanego przeciwko Melwinowi Westowi (kluczowe zagadnienia: wykonanie trzeciego nakazu aresztowania wydanego przeciwko tej samej osobie, wykładnia pojęcia „państwo członkowskie wykonujące nakaz” z art. 28 ust. 2 decyzji ramowej w sprawie europejskiego nakazu aresztowania)</i>	21
<i>Sprawa C-42/11 – wyrok Wielkiej Izby Trybunału z dnia 5 września 2012 r. w sprawie pytania prejudycjalnego złożonego przez cour d’appel d’Amiens (Francja) dnia 31 stycznia 2011 r. w postępowaniu dotyczącym wykonania europejskiego nakazu</i>	

aresztowania wydanego przeciwko Joanowi Pedrowi Lopesowi Da Silvie Jorgemu (kluczowe zagadnienia: europejski nakaz aresztowania, stosowanie fakultatywnej podstawy odmowy wykonania ENA wobec osoby zamieszkującej w państwie wykonania, ale nie posiadającej obywatelstwa tego państwa; zakaz dyskryminacji ze względu na obywatelstwo) 28

BII – wybrane sprawy rozpatrywane przez ETS dotyczące pytań prejudycjalnych skierowanych w toku postępowań karnych 33

Sprawa C-398/12 – pytanie prejudycjalne Tribunale di Fermo (Włochy), skierowane w dniu 29 sierpnia 2012 r. w toku postępowania karnego przeciwko M. (kluczowe zagadnienia: zakaz ne bis in idem, art. 54 Konwencji Wykonawczej do Układu z Schengen, skutki postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego) 33

WYBRANE PIŚMIENICTWO NA TEMAT PRAWA UNII EUROPEJSKIEJ ZA OKRES 1 lipca – 30 września 2012 r. 35

CZEŚĆ A

AI – Orzecznictwo ETPCz w sprawach polskich

I. Informacje ogólne i dane statystyczne o orzeczeniach wydanych w sprawach polskich

W okresie od dnia 1 lipca do dnia 30 września 2012 r. Trybunał ogłosił 13 wyroków w sprawach polskich, z czego 8 dotyczyło wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. Ze względu na wagę i różnorodność zagadnień poruszanych w tych orzeczeniach, zostaną one poniżej pogrupowane według praw konwencyjnych, których dotyczą.

I. Zakaz tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania lub karania (art. 3 Konwencji):

- Naruszenie art. 3 Konwencji z powodu niezapewnienia skarżącemu odpowiednich warunków bytowych i opieki medycznej w zakładzie karnym: wyrok z dnia 24 lipca 2012 r. *Wenerski (nr 2) przeciwko Polsce*, skarga nr 38719/09;
- Niedopuszczalność zarzutu umieszczenia skarżącego w pojedynczej celi w areszcie śledczym i wynikającej z tego faktu izolacji od pozostałych osadzonych – zarzut uznany za niedopuszczalny z powodu niewyczerpania krajowych środków odwoławczych – wyrok z dnia 18 września 2012 r. *Dochnal przeciwko Polsce*, skarga nr 31622/07.

II. Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego (art. 5 Konwencji):

- Oczywista bezzasadność zarzutu sformułowanego na gruncie art. 5 ust. 1 w związku z art. 18 Konwencji (zarzut dotyczył stosowania tymczasowego aresztowania pomimo braku uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa, jedynie w celu „pognębienia” i „zniszczenia” podejrzanego) – wyrok z dnia 18 września 2012 r. *Dochnal przeciwko Polsce*, skarga nr 31622/07;
- Naruszenie art. 5 ust. 3 Konwencji z powodu zbyt długotrwałego stosowania tymczasowego aresztowania: wyrok z dnia 18 września 2012 r. *Dochnal przeciwko Polsce*, skarga nr 31622/07;
- Naruszenie art. 5 ust. 4 Konwencji z powodu odmowy udostępnienia akt sprawy w toku postępowania przygotowawczego tymczasowo aresztowanemu podejrzanemu i jego obrońcom – wyrok z dnia 18 września 2012 r. *Dochnal przeciwko Polsce*, skarga nr 31622/07;
- Oczywista bezzasadność zarzutu naruszenia art. 5 ust. 4 Konwencji z powodu zbyt długotrwałego rozpoznawania zażalenia na postanowienie o przedłużeniu stosowania tymczasowego aresztowania – wyrok z dnia 18 września 2012 r. *Dochnal przeciwko Polsce*, skarga nr 31622/07.

III. Prawo do rzetelnego procesu (art. 6 Konwencji):

- Niedopuszczalność zarzutu przewlekłości postępowania karnego – wyrok z dnia 18 września 2012 r. *Dochnal przeciwko Polsce*, skarga nr 31622/07;

- Naruszenie art. 6 ust. 1 w zw. z art. 6 ust. 3 (c) Konwencji z powodu niezapewnienia dostępu do kasacyjnego etapu postępowania: wyrok z dnia 5 lipca 2012 r. *Szubert przeciwko Polsce*, skarga nr 22183/06;
- Naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji (prawo do bezstronnego sądu): wyrok z dnia 3 lipca 2012 r. *Lewandowski przeciwko Polsce*, skarga nr 66484/09.

IV. Prawo do prywatności (art. 8 Konwencji):

- Naruszenie art. 8 Konwencji z powodu uniemożliwienia lub nieuzasadnionego ograniczenia kontaktów osadzonego z najbliższymi: wyrok z dnia 18 września 2012 r. *Dochnal przeciwko Polsce*, skarga nr 31622/07.

V. Prawo do swobody wypowiedzi (art. 10 Konwencji):

- Naruszenie art. 10 Konwencji z powodu wydania wyroku skazującego za zniesławienie: wyrok z dnia 18 września 2012 r. *Lewandowska-Malec przeciwko Polsce*, skarga nr 39660/07;
- Brak naruszenia art. 10 Konwencji (przy zarzucie nieuzasadnionego ograniczenia swobody wypowiedzi z powodu wydania wyroku skazującego (lub warunkowo umarzającego postępowanie) za zniesławienie): wyrok z dnia 24 lipca 2012 r. *Łopuch przeciwko Polsce*, skarga nr 43587/09; wyrok z dnia 24 lipca 2012 r. *Ziemiński przeciwko Polsce*, skarga nr 46712/06.

VI. Prawo do ochrony własności (art. 1 Protokołu nr 1 do Konwencji):

- Naruszenie art. 1 Protokołu nr 1 do Konwencji z powodu orzeczenia przepadku kolekcji broni: wyrok z dnia 24 lipca 2012 r., *Nowakowski przeciwko Polsce*, skarga nr 55167/11.

W tym samym czasie (lipiec – wrzesień 2012 r.) Trybunał wydał 27 decyzji w przedmiocie niedopuszczalności skarg lub decyzji skreślających sprawy z listy skarg. Wśród nich 19 decyzji dotyczyło wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. Przeważały decyzje Trybunału o skreśleniu spraw z listy skarg z powodu zaaprobowania ugody lub jednostronnej deklaracji rządu (wśród tych spraw część decyzji zawierała zarówno orzeczenie o skreśleniu sprawy w odniesieniu do części zarzutów, jak i orzeczenie o niedopuszczalności skargi w odniesieniu do pozostałych zarzutów).

Na 19 decyzji wydanych w sprawach „karnych” tylko w dwóch sprawach skargę uznano za niedopuszczalną w odniesieniu do wszystkich zarzutów. Najwięcej decyzji o skreśleniu skarg zapadło wskutek akceptacji ugód lub jednostronnych deklaracji rządu w sprawach, w których podniesiono zarzut naruszenia art. 3 Konwencji w powodu niezapewnienia osadzonemu odpowiednich warunków odbywania kary pozbawienia wolności lub tymczasowego aresztowania (11 decyzji). W sumie we wszystkich 11 sprawach rząd zobowiązał się do wypłacenia skarżącemu kwoty 145.700 zł. tytułem zadośćuczynienia (najwyższa kwota zaoferowana przez rząd w tej grupie spraw to 24.100 zł). Ugodą lub zaaprobowaniem jednostronnej deklaracji rządu zakończyły się również:

- jedna sprawa dotycząca zarzutu naruszenia prawa do życia z powodu przewlekłego prowadzenia postępowania karnego, którego celem było wyjaśnienie okoliczności śmierci syna skarżącego (*Łyś przeciwko Polsce*, skarga nr 41174/08); rząd zobowiązał się wypłacić skarżącemu kwotę 36.000 zł;

- jedna sprawa dotycząca zarzutu nierzetelności postępowania karnego ze względu na to, że skarżącemu nie zapewniono możliwości zadawania pytań porządkowych w toku procesu (sprawa *A.K. przeciwko Polsce*, skarga nr 7705/05); rząd zobowiązał się wypłacić skarżącemu kwotę 16.500 zł;
- jedna sprawa dotycząca zarzutu przewlekłości postępowania karnego (sprawa *Marek przeciwko Polsce*, skarga nr 48092/08); rząd zobowiązał się wypłacić skarżącemu kwotę 9.600 zł;
- jedna sprawa dotycząca zarzutu naruszenia art. 8 Konwencji z powodu uniemożliwienia tymczasowo aresztowanemu widzeń z rodziną przez okres około 1 roku (sprawa *Wasyluk przeciwko Polsce*, skarga nr 40844/09); rząd zobowiązał się wypłacić skarżącemu kwotę 8.000 zł;
- jedna sprawa dotycząca zarzutu zbyt długotrwałego stosowania tymczasowego aresztowania (sprawa *Jamrożek przeciwko Polsce*, skarga nr 7346/09); rząd zobowiązał się wypłacić skarżącemu kwotę 14.200 zł;
- jedna sprawa dotycząca zarzutu naruszenia art. 8 Konwencji z powodu odmowy udzielenia osadzonemu przepustki losowej w celu wzięcia udziału w pogrzebie ojca (sprawa *Pielak przeciwko Polsce*, skarga nr 9409/09); rząd zobowiązał się wypłacić skarżącemu kwotę 8.000 zł.

II. Informacje o sprawach rozpatrywanych przez Trybunał, dotyczących praktyki orzeczniczej Sądu Najwyższego lub dotyczących zagadnień ważnych dla wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych

Sprawa Adam Suchecki przeciwko Polsce i 4 innych skarżących, skarga nr 23201²

Trybunał przekazał rządowi do ustosunkowania się tę skargę i kilka innych skarg dotyczących tego samego problemu, mianowicie nieprawidłowego funkcjonowania skargi na przewlekłość postępowania w Polsce. Sprawę tę należy zatem traktować jako „pilotażową” dla całej grupy podobnych skarg.

W 2005 r. środek prawny przewidziany w ustawie o skardze na przewlekłość został uznany przez Trybunał za „skuteczny środek odwoławczy” w rozumieniu art. 35 Konwencji. Od tego czasu corocznie do Trybunału wpływa przynajmniej 300 skarg, w których skarżący podnoszą zarzut przewlekłości postępowania sądowego lub przygotowawczego a jednocześnie skorzystali już ze skargi na przewlekłość postępowania. Skarżący argumentują, że kwota pieniężna przyznana im wskutek rozpoznania skargi jest niewspółmiernie niska w stosunku do kwot zwyczajowo zasądzanych w podobnych sprawach przez Trybunał.

Trybunał odnotował, że od dnia 30 października 1998 r., kiedy to został ogłoszony pierwszy wyrok przeciwko Polsce dotyczący przewlekłości postępowania, do dnia 31 grudnia 2011 r. wydał już 411 wyroków stwierdzających naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji z tego powodu. Aż 346 z tych 411 wyroków zostało wydanych w latach 2005-2011, czyli po wejściu w życie ustawy o skardze na przewlekłość postępowania. Jednocześnie w latach 2005-2011 Trybunał wydał decyzje o skreśleniu z listy skarg 352 spraw dotyczących zarzutu przewlekłości postępowania z powodu zaaprobowania ugody zawartej między stronami lub jednostronnej deklaracji rządu. Trybunał zaznaczył też, że obecnie w około 400

² Streszczenie skargi opracowano na podstawie opisu sprawy udostępnionego przez Trybunał pod adresem: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["Gil"\],"documentcollectionid":\["COMMITTEE","DECISIONS","CLIN","ADVISORYOPINIONS","REPORTS","RESOLUTIONS"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{)

rozpatrywanych sprawach podnoszony jest zarzut przewlekłości postępowania, z czego 61 zostało przekazanych rządowi do ustosunkowania się.

Wobec zaprezentowanej wstępnej oceny skuteczności działania skargi na przewlekłość, Trybunał zdecydował się przekazać rządowi do ustosunkowania się następujące sprawy, w których sądy krajowe rozpoznawały już skargi na przewlekłość, jednak nie spowodowało to utraty przez skarżących statusu „ofiary” w rozumieniu Konwencji:

- *Suchocki przeciwko Polsce* – sprawa dotyczy przewlekłości postępowania cywilnego. W 2011 roku Sąd Okręgowy w Kaliszu stwierdził przewlekłość postępowania i zasądził na rzecz skarżącego kwotę 500 zł, niższą od minimalnej przewidzianej w ustawie o skardze na przewlekłość. Zdaniem Trybunału zasądzona kwota to zaledwie 6 % kwoty, jaka zostałaby zasądzona w tej sprawie w orzeczeniu strasburskim.
- *Wiesław Rutkowski przeciwko Polsce* – sprawa dotyczy przewlekłości postępowania karnego (oskarżony uniewinniony w 2010 roku po trwającym prawie 8 lat postępowaniu karnym). Sąd Okręgowy w Warszawie stwierdził przewlekłość postępowania i zasądził na rzecz skarżącego kwotę 2.000 zł. Zdaniem Trybunału zasądzona kwota to zaledwie 5,5 % kwoty, jaka zostałaby zasądzona w tej sprawie w orzeczeniu strasburskim.
- *Piotr Pytel przeciwko Polsce* – sprawa dotyczy przewlekłości postępowania przygotowawczego (rozpoczęte w 2002 roku było nadal w toku w dniu 30 grudnia 2010 r.). Sąd Apelacyjny w Rzeszowie uznał skargę na przewlekłość za bezzasadną, gdyż wziął pod uwagę jedynie czas trwania postępowania przygotowawczego prowadzonego przez Prokuraturę Okręgową w Radomiu, podczas gdy przez pewien okres postępowanie przygotowawcze prowadziła Prokuratura Okręgowa w Rzeszowie. Zdaniem Trybunału w tej sprawie na rzecz skarżącego powinna być zasądzona kwota 18.000 – 20.000 złotych i dopiero wówczas straciłby on status „ofiary” w rozumieniu art. 34 Konwencji.
- *Mariusz Orlikowski przeciwko Polsce* – sprawa dotyczy przewlekłości postępowania cywilnego, które trwało 11 lat. Oceniając sposób prowadzenia jedynie jednego z etapów tego postępowania, Sąd Apelacyjny w Łodzi uznał skargę na przewlekłość postępowania za bezzasadną. Zdaniem Trybunału w tej sprawie na rzecz skarżącego powinna być zasądzona kwota 9.500 złotych i dopiero wówczas straciłby on status „ofiary” w rozumieniu art. 34 Konwencji.
- *Aleksandra Grabowska przeciwko Polsce* – sprawa dotyczy przewlekłości postępowania cywilnego, które trwało 11 lat. Sąd Okręgowy w Gdańsku uznał skargę na przewlekłość tego postępowania za bezzasadną. Zdaniem Trybunału w tej sprawie na rzecz skarżącej powinna być zasądzona kwota 15.000 złotych i dopiero wówczas straciłaby ona status „ofiary” w rozumieniu art. 34 Konwencji.

W odniesieniu do wszystkich ww. skarg Trybunał skierował do rządu wspólne pytania. W szczególności zapytał, czy zgodna z art. 6 ust. 1 i 13 Konwencji jest praktyka orzecznicza polskich sądów, w której:

- przy ocenie zasadności skargi na przewlekłość nie biorą one pod uwagę czasu trwania postępowania przed dniem wejścia w życie ustawy o skardze na przewlekłość;

- przy ocenie zasadności skargi na przewlekłość nie biorą one pod uwagę czasu trwania postępowania przed uchyleniem orzeczenia i przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania.

Trybunał zapytał także, czy wobec wysokości zasądzonych kwot skarga na przewlekłość może być uznana za skuteczny środek ochrony praw, o jakim mowa w art. 13 Konwencji.

Rząd został również poproszony o ustosunkowanie się do tego, czy zaprezentowane sprawy ujawniają systemowy problem nieprawidłowego funkcjonowania ustawy o skardze na przewlekłość postępowania w trzech aspektach:

- stosowania przez sądy krajowe kryteriów oceny „rozsądnego czasu” prowadzenia postępowania, określonych na gruncie art. 6 ust. 1 Konwencji;
- zasądzania przez sądy krajowe „odpowiedniej i wystarczającej” kompensaty (*appropriate and sufficient redress*), zgodnie z kryteriami wyznaczonymi w sprawie *Scordino (nr 1) przeciwko Włochom*;
- zasądzania słusznego zadośćuczynienia (*just satisfaction*) na podstawie art. 41 Konwencji.

Trybunał zwrócił się do rządu także o ustosunkowanie się do tego, czy wskazane sprawy są odpowiednie do wszczęcia procedury wydania „wyroku pilotażowego” wobec Polski.

Komentarz

Moim zdaniem przepisy ustawy o skardze na przewlekłość, zwłaszcza po zmianach wprowadzonych w 2009 r., mogą być interpretowane w taki sposób, aby uczynić zadość ww. wymogom konwencyjnym. Niestety praktyka orzecznicza, zwłaszcza w zakresie zasądzania bardzo niskich „kwot pieniężnych” przy uwzględnieniu skargi na przewlekłość, jak również nieuwzględnianie całego toku ocenianego postępowania (jego „rozcłonkowanie” przy rozpoznawaniu skargi) może spowodować stwierdzenie przez ETPCz systemowego naruszenia Konwencji.

III. Omówienie wybranych orzeczeń ETPCz

Większość wyroków ETPCz przeciwko Polsce jest na bieżąco tłumaczona na język polski i zamieszczana na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości. Publikowane są tam zarówno tłumaczenia całych wyroków, jak i ich streszczenia (w tak zwanych zestawieniach kwartalnych). Z tego powodu poniżej omówione zostaną głównie decyzje Trybunału w kwestii dopuszczalności skarg lub te wyroki, które nie są jeszcze dostępne w polskiej wersji językowej.

Sebastian Kowal przeciwko Polsce – decyzja Trybunału z dnia 18 września 2012 r., skarga nr 2912/11 (kluczowe zagadnienia: skuteczność nadzoru nad wykonaniem obowiązków nałożonych na skazanego w okresie próby przy orzeczeniu kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania; obowiązki pozytywne państwa ochrony integralności psychicznej i fizycznej ofiar przemocy domowej)

Znaczenie orzeczenia dla prawa polskiego

Jest to pierwsze orzeczenie w sprawie polskiej, w którym Trybunał miał sposobność oceniać skuteczność działań organów procesowych w sytuacji niewykonania przez skazanego

nałożonego na niego obowiązku opuszczenia mieszkania zajmowanego wspólnie z najbliższymi, ofiarami znęcania się. Orzeczenie to stanowi kontynuację utrwalonej już linii orzecznictwa Trybunału, w której skuteczność reakcji organów procesowych na przemoc domową i zapewnienie właściwej ochrony jej ofiar, zarówno w toku procesu karnego, jak i po wydaniu wyroku skazującego, była oceniana z punktu widzenia prawa do prywatności (art. 8 Konwencji). W tej sprawie Trybunał ocenił wypełnienie przez państwo pozytywnych obowiązków zapewnienia właściwej ochrony ofiarom w sytuacji orzeczenia wobec sprawcy znęcania się kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania.

1. Stan faktyczny sprawy

Skarżący urodził się w 1987 r. i obecnie mieszka w Brennie.

W 2008 roku ojciec skarżącego A.K. został skierowany na leczenie z uzależnienia alkoholowego przez Ośrodek Pomocy Społecznej w Brennie, jednak nie podjął terapii. W sierpniu 2008 r. skarżący zawiadomił miejscową policję o aktach przemocy domowej dokonywanych przez jego ojca. We wrześniu 2008 r. matka skarżącego wniosła pozew o separację. Dnia 24 listopada 2008 r. do Sądu Rejonowego w Cieszynie został wniesiony akt oskarżenia przeciwko A.K. oskarżający go o znęcanie się nad osobami najbliższymi. Dnia 5 grudnia 2008 r. Sąd Okręgowy w Bielsku-Białej orzekł separację A.K. i matki skarżącego oraz nakazał zamieszkiwanie małżonkom w odrębnych częściach wspólnego domu.

Dnia 13 lutego 2009 r. Sąd Rejonowy w Cieszynie uwzględnił wniosek A.K. o dobrowolne poddanie się karze i skazał go za znęcanie się na karę 1 roku i 3 miesięcy pozbawienia wolności jednocześnie zawieszając wykonanie tej kary na okres próby 4 lat. Sąd zobowiązał go jednocześnie do powstrzymania się od nadużywania alkoholu i oddał go pod dozór kuratora.

Dnia 5 listopada 2009 r. skarżący, jego matka i jego młodszy brat złożyli do sądu wniosek o zarządzenie wykonania kary argumentując, że A.K. nadużywa alkoholu i stosuje wobec nich przemoc. Dnia 21 grudnia 2009 r. Sąd Rejonowy w Cieszynie przesłuchał najbliższych skarżącego, kuratora oraz 3 inne osoby. Na tej podstawie ustalił, że A.K. nadal używa przemocy wobec najbliższych i nadużywa alkoholu. W czasie drugiego posiedzenia w sprawie w dniu 1 lutego 2010 r. sąd postanowił zasięgnąć opinii biegłych na temat stanu zdrowia psychicznego A.K. Dnia 13 kwietnia 2010 r. Sąd wydał orzeczenie. Mając na względzie niewielką poprawę zachowania A.K. sąd odmówił zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności, jednak na podstawie art. 72 § 1 pkt 7b kodeksu karnego zobowiązał A.K. do opuszczenia domu zajmowanego wspólnie z najbliższymi. A.K. złożył zażalenie na to postanowienie. Zostało ono utrzymane w mocy przez Sąd Okręgowy w Bielsku-Białej i uprawomocniło się dnia 17 sierpnia 2010 r. A.K. został zobowiązany do opuszczenia domu zajmowanego wraz ze skarżącym do dnia 31 sierpnia 2010 r., jednak nie wykonał tego zobowiązania.

W 2010 r. kurator zawodowy jedenaście razy kontaktował się ze skarżącym i jego matką oraz A.K. w ramach wykonywania swych obowiązków nadzoru przebiegu okresu próby. Wobec tego, że ojciec skarżącego nie opuścił ich wspólnego domu, skarżący zwrócił się do komornika o wyegzekwowanie orzeczenia sądu. Otrzymał jednak odpowiedź, że nie posiada on możliwości prawnych wymuszenia wykonania obowiązku nałożonego na A.K. Dnia 23 września 2010 r. kurator zwrócił się do Sądu Rejonowego w Cieszynie z informacją, że A.K. nie wykonał obowiązku opuszczenia domu zamieszkiwanego wspólnie z po-

krzywdzonymi. Dnia 4 listopada 2010 r. odbyło się posiedzenie sądu, w czasie którego A.K. wyjaśnił, że dotychczas nie znalazł sobie mieszkania i dlatego nie opuścił domu. Posiedzenie zostało odroczone do 21 grudnia 2010 r.

Dnia 17 grudnia 2010 r. matka skarżącego i A.K. zawarli ugodę w postępowaniu o podział majątku wspólnego. Skarżący zobowiązał się opuścić ich wspólny dom w ciągu 6 miesięcy od tej daty. W czasie posiedzenia w dniu 21 grudnia 2010 r. Sąd Rejonowy w Cieszynie został poinformowany o ugodzie zawartej w sprawie cywilnej i odroczył rozpoznanie sprawy do dnia 15 lutego 2011 r. Ojciec skarżącego wyprowadził się z domu dnia 1 lutego 2011 r. wobec czego Sąd Rejonowy w Cieszynie w dniu 15 lutego 2011 r. odstąpił od zarządzenia wykonania kary i poprzestał na nałożeniu na A.K. obowiązku powstrzymania się od zbliżania się do pokrzywdzonych.

2. Zarzuty skarżącego

Skarżący zarzucił naruszenie art. 8 Konwencji (prawo do prywatności i życia rodzinnego) ze względu na niewypełnienie przez Polskę pozytywnych obowiązków zagwarantowania skarżącemu, jego młodszemu bratu i matce należytej ochrony przez przemocą ze strony ojca. W szczególności skarżący zarzucił niepodjęcie przez organy krajowe skutecznych środków w celu wyegzekwowania orzeczenia sądu nakazującego ojcu skarżącego opuszczenie domu zajmowanego wspólnie z najbliższymi.

3. Rozstrzygnięcie ETPCz

3.1. W kwestii wstępnych zastrzeżeń rządu

Rząd poniósł zarzut nadużycia prawa do skargi i niewyczerpania krajowych środków odwoławczych. Wskazał mianowicie, że skarżący, który wniósł skargę w dniu 22 grudnia 2010 r., nie poinformował Trybunału o ugodzie zawartej przez jego matkę i A.K. w dniu 17 grudnia 2010 r., jak również o wyprowadzeniu się ojca z domu w dniu 1 lutego 2010 r. Nie wskazał też w skardze, że rodzice pozostawali w separacji od 2008 r. Zdaniem rządu skarżący nie wyczerpał krajowych środków odwoławczych, gdyż nie złożył do organów ścigania zawiadomienia o popełnieniu przez A.K. przestępstwa niewykonania obowiązku nałożonego na niego w orzeczeniu sądu (tj. przestępstwa opisanego w art. 244 k.k.). Trybunał odrzucił zastrzeżenia wstępne rządu. Uznał, że skarżący nie miał obowiązku wyczerpać wskazanego przez rząd środka prawnego. Orzekł też, że nie miało miejsca nadużycie prawa do skargi, skoro zarzuty dotyczyły niepodjęcia przez organy krajowe skutecznych kroków w celu wymuszenia wykonania orzeczenia sądu z dnia 13 kwietnia 2010 r. Fakt, że A.K. następnie wyprowadził się z domu nie niweczy istoty skargi skarżącego. Zatem niepoinformowanie Trybunału przez skarżącego o zdarzeniach, jakie miały miejsce po dniu 1 lutego 2010 r., nie stanowi nadużycia prawa do skargi.

3.2. W kwestii zarzutu naruszenia art. 8 Konwencji

Trybunał przypomniał, że zasadniczym celem art. 8 Konwencji jest ochrona osób przed arbitralnymi działaniami organów państwa. Jednak, dodatkowo ze zwrotu „poszanowanie życia prywatnego i rodzinnego” należy wywodzić pozytywne obowiązki państwa, które mogą obejmować podjęcie działań w sferze relacji między osobami, czyli także wówczas, gdy zagrożenie prawa do prywatności nie pochodzi o władzy państwowej. Trybunał podkreślił również, że dzieci i inne osoby narażone na pokrzywdzenie są w sposób szczególny uprawnione do ochrony. Z art. 8 Konwencji należy zatem wywodzić obowiązek państwa

ochrony integralności fizycznej i psychicznej osób przed działaniami innych osób indywidualnych. W tym celu państwa są zobowiązane utworzyć i stosować w praktyce odpowiednie środki prawne zapewniające ochronę wobec aktów przemocy stosowanych przez osoby prywatne.

W punkcie 47 uzasadnienia decyzji Trybunał podkreślił, że ofiary przemocy domowej są szczególnie narażone na pokrzywdzenie (czyli przynależą do kategorii *vulnerable individuals*), zatem wymagana jest ich aktywna ochrona przez państwo. Trybunał przypomniał, że w sprawie *Hajduová przeciwko Słowacji* orzekł, iż niepodjęcie skutecznych działań przez organy procesowe w reakcji na przestępcze działania partnera skarżącej (konkretnie odstąpienie od zastosowania detencji psychiatrycznej agresywnego skazanego po wydaniu wobec niego wyroku skazującego) stanowiło naruszenie pozytywnych obowiązków państwa, wynikających z konieczności ochrony życia prywatnego ofiary (wyrok z dnia 30 listopada 2010 r.).

Jednocześnie Trybunał przyznał, że nie zamierza zastępować organów krajowych w określeniu najbardziej odpowiednich metod ochrony osób przed atakami na ich integralność fizyczną i psychiczną w kontekście stosowania przemocy domowej. Jest to bowiem zadaniem państwa tak zorganizować krajowy system prawny, aby spełniał on wymóg zapewnienia ochrony ofiarom przemocy domowej.

Odnosząc wskazane zasady ogólne do sytuacji skarżącego, Trybunał uznał za okoliczność bezsporną, że ojciec skarżącego był sprawcą znęcania się. Wskazał przy tym, że okoliczność ta została ustalona w krajowym postępowaniu karnym, które było prowadzone sprawnie, a orzeczona kara miała na celu ochronę skarżącego i jego rodziny przed dalszą przemocą domową. Trybunał zauważył, że krótko po tym, jak skarżący i jego rodzina złożyła wniosek o zarządzenie wykonania kary pozbawienia wolności wobec A.K., sąd wszczął stosowną procedurę, przeprowadził dwa posiedzenia i wydał orzeczenie nakazujące A.K. opuszczenie domu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonymi.

Trybunał podkreślił, że w przypadku aktów przemocy domowej kluczowa jest szybkość reakcji organów procesowych. Zdaniem Trybunału, chociaż na krytykę może zasługiwać prowadzenie postępowania w przedmiocie wniosku skarżącego przez okres 5 miesięcy, to jednak ostatecznie orzeczenie sądu uwzględniało konieczność ochrony pokrzywdzonych przed dalszą przemocą domową. Sprawcy nakazano opuszczenie domu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonymi, a orzeczenie w tym zakresie uprawomocniło się 17 sierpnia 2010 r. Z tego względu nie można stwierdzić, że organy procesowe zajmowały się sprawą skarżącego opieszale i w nieskuteczny sposób lub że lekcewały lub minimalizowały cierpienie ofiar.

Następnie Trybunał odnotował, że A.K. nie wykonał nakazu sądu, wobec czego już trzy tygodnie od daty uprawomocnienia się orzeczenia³ sądowy kurator zawodowy zwrócił się do sądu z wnioskiem o podjęcie środków zmierzających do wykonania prawomocnego orzeczenia. Postępowanie wszczęte na skutek tego wniosku zostało ostatecznie umorzone wobec tego, że A.K. w międzyczasie wyprowadził się z domu.

Mając na względzie wszystkie okoliczności tej sprawy, Trybunał orzekł, że nie można uznać aby reakcja organów procesowych na zachowanie ojca skarżącego był w sposób oczywisty nieadekwatna do stopnia społecznej szkodliwości popełnionego przez niego

³ Trybunał nieprawidłowo obliczył ten termin. Od dnia 17 sierpnia do 23 września 2010 r. upłynęło bowiem nie 3 a około 5 tygodni.

przestępstwa. Podobnie nie można uznać, że inne czynności podjęte przez organy procesowe stanowiły nieodpowiednią reakcję na sytuację skarżącego. Wobec tego stwierdzenia Trybunał większością głosów uznał skargę za oczywiście bezzasadną.

*

Mariusz Lewandowski przeciwko Polsce – wyrok Trybunału z dnia 3 lipca 2012 r., skarga nr 66484/09 (kluczowe zagadnienia: prawo do sądu bezstronnego, wymierzenie kary porządkowej przewidzianej w ustawie prawo o ustroju sądów powszechnych jako „sprawa karna” w rozumieniu art. 6 Konwencji)

Znaczenie orzeczenia dla prawa polskiego

W tym orzeczeniu po raz pierwszy Trybunał ocenił, czy wymierzanie kary porządkowej w trybie przewidzianym w ustawie prawo o ustroju sądów powszechnych (dalej: u.s.p.) może być uznane za rozstrzygnięcie w przedmiocie „oskarżenia w sprawie karnej” w autonomicznym rozumieniu tego pojęcia na gruncie art. 6 ust. 1 Konwencji. Udzielając pozytywnej odpowiedzi na tak postawione pytanie Trybunał przesądził, że gwarancje rzetelnego procesu karnego powinny być przestrzegane przez sąd orzekający o zastosowaniu kary porządkowej umieszczenia osadzonego w celi izolacyjnej, którą przewiduje art. 49 § 1 u.s.p. w związku z art. 143 § 1 pkt 8 k.k.w.

1. Stan faktyczny sprawy

Skarżącym był skazany, który w 2009 r. zwrócił się do sądu penitencjarnego z wnioskiem o przerwę w wykonaniu kary pozbawienia wolności. Dnia 8 czerwca 2009 r. sąd penitencjarny, orzekając w składzie jednoosobowym z udziałem sędziego E.O., postanowił nie uwzględnić wniosku skarżącego. Skarżący złożył zażalenie na to orzeczenie. Odwołał się mianowicie do tej partii uzasadnienia postanowienia, w której sędzia E.O. błędnie odniósł się do sytuacji żony skarżącego, podczas gdy w swoim wniosku skarżący pisał o sytuacji swojej matki. W zażaleniu na postanowienie skarżący stwierdził, że pisząc ten fragment uzasadnienia sędzia musiał być pod wpływem alkoholu lub substancji psychotropowych. Wezwał też sąd odwoławczy do zbadania zdolności tego sędziego do orzekania uznając, że musiał mieć ograniczone zdolności umysłowe. Zażalenie skarżącego na postanowienie z dnia 8 czerwca 2009 r. zostało pozostawione bez rozpoznania jako wniesione po terminie.

Po zapoznaniu się z treścią zażalenia skarżącego, dnia 26 czerwca 2009 r. na podstawie art. 49 ustawy prawo o ustroju sądów powszechnych (dalej: „u.s.p.”) sąd penitencjarny (czyli sędzia E.O. orzekając w składzie jednego sędziego) wydał postanowienie o ukaraniu skarżącego karą dyscyplinarną umieszczenia na okres 28 dni w celi izolacyjnej z powodu sposobu uzasadnienia zażalenia. Skarżący odwołał się od tej decyzji twierdząc, że sędzia E.O. nie był w tej sprawie bezstronny a jego ukaranie stanowi sankcję za korzystanie z wolności słowa. Skarżący złożył jednocześnie wniosek o wstrzymanie wykonania kary dyscyplinarnej do czasu rozpatrzenia jego zażalenia.

Skarżący zaskarżył też zarządzenie o pozostawieniu bez rozpoznania jego zażalenia na postanowienie w przedmiocie przerwy w wykonaniu kary. Argumentował, że wniósł je w terminie.

Dnia 9 lipca 2009 r. sędzia E.O. odmówił wstrzymania wykonania kary dyscyplinarnej nałożonej na skarżącego. Dnia 22 lipca 2009 r. Sąd Apelacyjny w Gdańsku uchylił postanowienie z dnia 26 czerwca 2009 r. jako sprzeczne z prawem. Stwierdził, że zgodnie z linią orzecznictwa Sądu Najwyższego ukaranie uczestników procesu karą porządkową na podstawie art. 49 u.s.p. może mieć miejsce jedynie za zachowanie uzewnętrznione w czasie rozprawy lub posiedzenia sądu. Wyłączone jest zatem użycie tego przepisu jako podstawy prawnej do ukarania skarżącego za treści obrażające sędziego zawarte w piśmie procesowym. W międzyczasie skarżący odbył orzeczoną wobec niego karę dyscyplinarną. Tego samego dnia Sąd Apelacyjny w Gdańsku postanowił nie uwzględnić zażalenia skarżącego na zarządzenie z dnia 24 czerwca 2009 r. uznając, że zażalenie na postanowienie w przedmiocie przerwy w wykonaniu kary rzeczywiście zostało wniesione po terminie.

W późniejszym okresie skarżący wielokrotnie skarżył się na sędziego E.O. i domagał się aby sędzia ten nie zasiadał w składzie sądu penitencjarnego orzekającego w jego sprawach. Odpowiadając na zarzuty skarżącego Prezes Sądu Okręgowego w Elblągu stwierdził, że sędzia E.O. czuje się atakowany przez skarżącego i rozważa oskarżenie go o pomówienie. Ustosunkowując się do zarzutów skarżącego Sąd Apelacyjny w Gdańsku uznał, że nie ma podstaw do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego wobec sędziego E.O.

2. Zarzuty skarżącego

Skarżący argumentował, że orzeczenie wobec niego kary dyscyplinarnej umieszczenia w celi izolacyjnej przez sąd, w którym jednoosobowo orzekał sędzia E.O., stanowiło naruszenie prawa do rozpoznania jego sprawy przez bezstronny sąd w rozumieniu art. 6 ust. 1 Konwencji. Podniósł też zarzut naruszenia art. 10 Konwencji (swoboda wypowiedzi). O odpowiedzi na obserwacje rządu skarżący podniósł jeszcze dalsze zarzuty, ale zostały one uznane za niedopuszczalne jako wniesione po terminie.

3. Rozstrzygnięcie ETPCz wraz ze streszczeniem argumentacji

Kwestią wstępną, którą musiał rozstrzygnąć Trybunał, było ustalenie, czy gwarancje rzetelnego procesu karnego wyrażone w art. 6 ust. 1 w ogóle znajdują zastosowanie do incydentalnej procedury zastosowania kary porządkowej wobec skarżącego. Rząd podnosił bowiem argumenty, że orzeczenie kary porządkowej nie jest „oskarżeniem w sprawie karnej” w rozumieniu art. 6 ust. 1 Konwencji.

Trybunał odrzucił wstępne zastrzeżenie rządu i powołując się na dotychczasowe orzecznictwo, w szczególności wyrok Wielkiej Izby w sprawie *Kyprianou przeciwko Cyprowi* (skarga nr 73797/01), stwierdził, że art. 6 Konwencji znajduje zastosowanie w sprawie skarżącego. Trybunał po raz kolejny przypomniał trzy kryteria, które decydują o uznaniu danej sprawy za „sprawę karną” w rozumieniu art. 6 Konwencji. Są to: 1) kwalifikacja zachowania skarżącego w prawie krajowym; 2) charakter zarzucanego mu czynu, oraz 3) stopień dolegliwości sankcji, którą może ponieść skarżący. Trybunał przyznał, że pierwsze kryterium nie zostało spełnione w sprawie skarżącego. Stwierdził też, że ukaranie osadzonego karą dyscyplinarną umieszczenia w izolacji za naruszenie reguł życia więziennego może być uznane i było uznawane w orzecznictwie za środek dyscyplinujący, do którego gwarancje rzetelnego procesu karnego nie mają zastosowania. Jednak w sprawie skarżącego cel ukarania był całkowicie odmienny i nie miał związku z nieprzestrzeganiem reguł osadzenia. Co więcej, orzeczono wobec niego karę na podstawie u.s.p., który to akt prawny ma ogólne zastosowanie. Trybunał odnotował też, że kara porządkowa zastosowana wobec skarżącego miała nie tylko oddziaływać jako dolegliwość, ale również odstraszać.

Jednocześnie, zdaniem Trybunału, była na tyle dolegliwa, że należało ją zakwalifikować jako sankcję karną. Trybunał zwrócił uwagę, że wobec skarżącego orzeczono najsurowszą z możliwych sankcji dyscyplinarnych.

Przechodząc do ustosunkowania się do meritum skargi Trybunał najpierw przypomniał ogólne zasady ustalania, czy w sprawie orzekł sąd bezstronny w rozumieniu art. 6 ust. 1 Konwencji. W tym względzie odwołał się do wcześniejszego orzecznictwa, z którego wynika, że sędzia może nie spełniać wymogu bezstronności zarówno w aspekcie subiektywnym, jak i obiektywnym. Z subiektywnym brakiem bezstronności (*subjective approach*) mamy do czynienia wówczas, gdy sędzia ujawnia osobisty interes lub własne przekonania przy rozstrzyganiu sprawy. Subiektywna bezstronność sędziego powinna być domniemywana aż do czasu przeprowadzenia dowodu przeciwnego. Natomiast obiektywne rozumienie bezstronności nakazuje badać, czy istnieją wystarczające gwarancje wyłączające jakiegokolwiek uzasadnione wątpliwości co do bezstronności sędziego.

Odnosząc ogólne zasady do okoliczności sprawy skarżącego Trybunał ustalił, że kara osadzenia w celi izolacyjnej została na niego nałożona z powodu krytycznej oceny orzeczenia wydanego przez sąd (sędziego E.O.) w jego sprawie. Sędzia ten był bezpośrednim podmiotem tej krytyki. Podobnie jak w sprawie *Kyprianou*, ten sam krytykowany sędzia orzekł w jednoosobowym składzie o nałożeniu kary na skarżącego. Orzeczenie tej kary nie zostało poprzedzone przeprowadzeniem odrębnego postępowania przed innym składem orzekającym, w toku którego skarżący mógłby przedstawić argumenty na swą obronę, w tym usprawiedliwienie dla podjętych działań. Sąd (czyli w praktyce samodzielnie sędzia E.O.), po zapoznaniu się z treścią zażalenia skarżącego po prostu wydał postanowienie o ukaraniu go karą dyscyplinarną nie dając skarżącemu żadnej możliwości ustosunkowania się do sprawy.

Okoliczność, że sędzia E.O. orzekł jednoosobowo nie pozostała bez wpływu na rozstrzygnięcie Trybunału. Stwierdził on bowiem, że zazwyczaj bardzo trudno jest ustalić subiektywny brak bezstronności po stronie sędziego, dlatego w praktyce orzeczniczej najczęściej analizy skupiają się na badaniu obiektywnych przejawów bezstronności sądu. Jednocześnie trudno mówić o istnieniu wyraźnej linii demarkacyjnej pomiędzy oboma aspektami bezstronności. Ostatecznie Trybunał uznał, że w omawianej sprawie doszło do naruszenia wymogu bezstronności w obu aspektach, tak subiektywnym, jak i obiektywnym.

Zdaniem Trybunału o istnieniu subiektywnego stosunku sędziego E.O. do sprawy świadczy treść listu Prezesa Sądu Okręgowego w Elblągu skierowanego do skarżącego, w którym stwierdził on, że sędzia E.O. czuje się atakowany (*offended*) przez skarżącego i w związku z tym rozważa oskarżenie go o pomówienie. Z kolei obiektywnego wymogu bezstronności nie spełnia postępowanie, w którym najbardziej dolegliwą z możliwych karę orzeka sąd (sędzia), który jest jednocześnie „oskarżającym”, „broniącym” i organem sądzącym. To połączenie ról narusza od dawna respektowaną zasadę *nemo iudex in causa sua*, świadcząc tym samym o braku bezstronności obiektywnej sądu (sędziego E.O.) orzekającego w sprawie skarżącego. Trybunał podkreślił też, że kara dyscyplinarna została natychmiast wykonana, toteż wniesione przez skarżącego zażalenie i jego uwzględnienie nie miało żadnego praktycznego wpływu na sytuację skarżącego.

Ostatecznie Trybunał jednogłośnie stwierdził naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji.

Jednocześnie Trybunał uznał, że wobec stwierdzenia naruszenia art. 6 Konwencji nie ma potrzeby odrębnego rozpatrywania zarzutu naruszenia art. 10 Konwencji. W tym względzie

zdanie odrębne wyraził sędzia De Gaetano, który uważał, że Trybunał powinien merytorycznie ustosunkować się do zarzutu skarżącego podniesionego na gruncie art. 10 Konwencji.

Trybunał zasądził na rzecz skarżącego kwotę 2.000 euro słusznego zadośćuczynienia.

All – Orzecznictwo ETPCz w sprawach przeciwko innym państwom Rady Europy

Robathin przeciwko Austrii – wyrok z dnia 3 lipca 2012 r., skarga nr 30457/06 (kluczowe zagadnienia: dopuszczalność przeszukania kancelarii prawniczej i zatrzymania nośników elektronicznych; ochrona tajemnicy zawodowej adwokata, prawo do poszanowania korespondencji – art. 8 Konwencji)

Znaczenie orzeczenia dla prawa polskiego

Już kilkakrotnie Trybunał dookreślał warunki, jakie musi spełniać przeszukanie kancelarii adwokackiej, aby nie było ono sprzeczne z art. 8 Konwencji. W omówionym poniżej orzeczeniu w sposób bardzo klarowny zostały one określone ponownie na tle sytuacji, w której podejrzanym o popełnienie przestępstwa był sam adwokat. Trybunał podkreślił wagę bardzo starannego uzasadnienia potrzeby inspekcji danych zgromadzonych na nośnikach elektronicznych, zabezpieczonych w kancelarii adwokackiej. Wskazał też na konieczność bardzo precyzyjnego formułowania nakazu przeszukania.

1. Stan faktyczny sprawy

Skarżącym jest adwokat, który wraz z innym adwokatem prowadził kancelarię adwokacką w Wiedniu. W 2005 roku przeciwko skarżącemu i kilku innym osobom zostało wszczęte postępowanie karne, w którym zarzucono mu kradzież, oszustwo i sprzeniewierzenie (w tekście wyroku mowa o „*aggravated theft, fraud and embezzlement*”, co prawdopodobnie oznacza, że przestępstwa dotyczyły mienia o znacznej wartości).

Dnia 21 lutego 2006 r. sędzia śledczy wydał nakaz przeszukania kancelarii skarżącego. Nakaz obejmował zabezpieczenie dokumentów, komputerów i dysków, ksiąg rachunkowych, dokumentów bankowych, dokumentów dotyczących darowizn i testamentów na rzecz skarżącego i wszystkich innych plików dotyczących R. i G. W nakazie wskazano, że skarżący był podejrzany o: sprzeniewierzenie mebli, obrazów i sreber wartych ponad 50.000 euro na szkodę R., doprowadzenie G. do niekorzystnego rozporządzenia swoim mieniem a także nadużycie pełnomocnictwa udzielonego mu przez R. w celu dokonania rozporządzenia jego mieniem, które wywołało szkodę w majątku R. na kwotę powyżej 50.000 euro.

Przeszukanie przeprowadzili funkcjonariusze policji z Federalnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w obecności skarżącego, jego obrońcy, oraz przedstawiciela wiedeńskiego samorządu adwokackiego. Funkcjonariusze skopiowali wszystkie pliki z komputera skarżącego. Po proteście przedstawiciela samorządu adwokackiego, który wskazał na możliwość wyszukiwania i kopiowania tylko tych plików, które są wskazane w nakazie przeszukania, funkcjonariusze skopiowali całą zawartość komputera na jeden dysk, natomiast pliki

wyselekcjonowane za pomocą wyszukiwania po nazwisku pokrzywdzonych R. i G. zostały skopiowane na odrębny dysk. Wszystkie dyski zostały zabezpieczone przed odtworzeniem.

Protokół przeszukania wymieniał następujące zajęte przedmioty i nośniki: 1) laptop, 2) CD i DVD z danymi dotyczącymi R. i G., 3) CD i DVD z wszystkimi danymi z kancelarii Robathina, 4) kopie agend. Wszystkie wymienione przedmioty zostały przekazane sędziemu śledczemu. Ponieważ skarżący sprzeciwił się przeszukaniu, Izba Odwoławcza (Ratskammer) w składzie 3 sędziów podjęła decyzję o dopuszczalności zbadania wszystkich zabezpieczonych plików. Izba wskazała, że prawnik nie może powoływać się na obowiązek ochrony tajemnicy zawodowej i korzystać z gwarancji art. 152 § 1 austriackiego k.p.k. w sprawach, w których posiada status podejrzanego. Zapoznanie się z zatrzymanymi plikami było konieczne dla zapewnienia efektywności ścigania.

W marcu 2006 r. Wiedeńska Rada Adwokacka domagała się od Prokuratora Generalnego Austrii wszczęcia postępowania o stwierdzenie nieważności orzeczenia dopuszczającego zapoznanie się sędziego śledczego z wszystkimi plikami zabezpieczonymi w kancelarii skarżącego. Przedstawiciele adwokatury argumentowali, że dopuszczalne było jedynie zatrzymanie plików odnoszących się do czynów zabronionych zarzucanych skarżącemu. Wskazali ponadto, że Ratskammer w żaden sposób nie wykazała, dlaczego zapoznanie się przez organy ścigania tylko z plikami odnoszącymi się do pokrzywdzonych nie było wystarczające w tej sprawie. Ich zdaniem uchylenie tajemnicy zawodowej wiążącej skarżącego powinno nastąpić jedynie w odniesieniu do plików dotyczących jego dwóch klientów a nie wszystkich osób korzystających z pomocy prawnej skarżącego i jego partnera z kancelarii. Pismem z dnia 12 kwietnia 2006 r. Prokurator Generalny poinformował wiedeński samorząd adwokacki, że nie znalazł podstaw do złożenia wniosku o unieważnienie decyzji Ratskammer.

Skarżący został skazany za sprzeniewierzenie a uniewinniony od pozostałych zarzutów. Sąd wymierzył mu karę 3 lat pozbawienia wolności z czego wykonanie 2 lat kary warunkowo zawiesił. Wyrok uprawomocnił się w grudniu 2009 r. Następnie, dzięki pozyskaniu nowego dowodu w sprawie, skarżący skutecznie wnioskował o wznowienie postępowania karnego, które zakończyło się jego uniewinnieniem od wszystkich zarzutów w marcu 2011 r.

2. Zarzuty skarżącego

Skarżący twierdził, że przeszukanie jego kancelarii i zatrzymanie nośników elektronicznych z danymi naruszyło art. 8 Konwencji (prawo do poszanowania korespondencji).

3. Prawo krajowe

Zgodnie z § 145 (2) austriackiego k.p.k., obowiązującego w czasie prowadzenia postępowania przeciwko skarżącemu, jeżeli właściciel dokumentów znalezionych w czasie przeszukania nie zezwala na ich zatrzymanie, powinny one zostać umieszczone w zaklejonej kopercie i przekazane sądowi. Wówczas Izba Odwoławcza (Ratskammer) podejmuje decyzję o ich wykorzystaniu albo zwrocie właścicielowi. Zgodnie z poglądami doktryny austriackiego procesu karnego, wskazane uregulowanie odnoszące się do dokumentów „papierowych” ma odpowiednie zastosowanie do danych zgromadzonych na nośnikach elektronicznych.

Zgodnie z § 152 (1) austriackiego k.p.k., adwokaci są zwolnieni z obowiązku składania zeznań w odniesieniu do informacji chronionych ich tajemnicą zawodową. Utrwalone orzecznictwo sądowe wskazuje, że dokumenty zawierające tajemnicę chronioną (adwokacką) nie mogą być zatrzymane i użyte w postępowaniu karnym w charakterze dowodu.

4. Rozstrzygnięcie ETPCz wraz ze streszczeniem argumentacji

Skarżący przedstawił w sprawie alternatywną argumentację. Z jednej strony dowodził, że nakaz przeszukania był sformułowany na tyle ogólnie, iż nie było należytej podstawy prawnej do zatrzymania wszystkich plików z nośników dostępnych w kancelarii. Z drugiej strony skarżący twierdził, że „zatrzymanie” wszystkich plików stanowiło nieproporcjonalną ingerencję w prawo do poszanowania korespondencji i tajemnicy zawodowej. Tym samym nie było „konieczne w społeczeństwie demokratycznym” w rozumieniu art. 8 Konwencji. Dodatkowo skarżący wskazał, że wobec jego późniejszego uniewinnienia przeprowadzenie przeszukania i zatrzymania dokumentów jawi się jako nieproporcjonalne i wręcz arbitralne.

Rząd zasadniczo argumentował, że tajemnica zawodowa adwokata ma na celu ochronę szczególnego stosunku zaufania łączącego klienta z adwokatem. Nie służy natomiast ochronie samego adwokata przed środkami podejmowanymi w toku postępowania karnego prowadzonego przeciwko niemu.

Trybunał ustalił, że w sprawie doszło do ingerencji w prawo skarżącego do swobody korespondencji. Ingerencja ta miała swe podstawy prawne w uregulowaniach austriackiego k.p.k. odnoszących się do przeszukania i zatrzymania dokumentów. Była też podjęta w celu chronionym przez art. 8 ust. 2 Konwencji, mianowicie w celu zwalczania przestępczości. Jediną kwestią, jaką Trybunał musiał bliżej zbadać była proporcjonalność tej ingerencji. Trybunał uznał, że zarzut nieprecyzyjnego, ogólnego sformułowania nakazu przeszukania podniesiony przez skarżącego dotyczy nie tyle legalności działań procesowych, co ich proporcjonalności.

Trybunał przypomniał, że oceniając proporcjonalność ingerencji w prawo do prywatności jaką jest przeszukiwanie w procesie karnym, należy brać pod uwagę na ile tej czynności towarzyszą odpowiednie gwarancje proceduralne. Istotne jest m.in. to, czy nakaz przeszukania został wydany przez sędziego, czy istniało uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa, czy nakaz był precyzyjnie sformułowany a zakres przeszukania był określony w sposób rozsądny i proporcjonalny. W przypadku przeszukania w kancelarii prawnej ważne jest również to, czy przeszukiwanie było prowadzone w obecności niezależnego obserwatora, który stałby na straży prawidłowej ochrony tajemnicy zawodowej.

Trybunał stwierdził, że prawie wszystkie wymienione wymogi były spełnione w sprawie skarżącego. Odrzucił tym samym argument, że późniejsze wydanie wyroku uniewinniającego podważa legalność przeszukania. Trybunał nie miał wątpliwości, że w czasie podjęcia decyzji o przeszukaniu istniało wystarczające podejrzenie popełnienia przez skarżącego zarzucanych mu czynów.

Trybunał przyznał jednak, że nakaz przeszukania był sformułowany w sposób ogólny. Dopuszczając zatrzymanie wszystkich dokumentów i plików dotyczących R. i G., wyrażał tym samym przyzwolenie na zatrzymanie wszystkich dokumentów i nośników dostępnych w kancelarii. Z tego powodu Trybunał przystąpił do badania, czy brak precyzyjności nakazu został w sprawie zrekompensowany w jakikolwiek sposób. W tym względzie Trybunał od-

notował, że przepisy dotyczące przeszukania oferują następujące gwarancje: 1) właściciel lub zarządzający lokalem musi być obecny przy przeszukaniu; 2) z przeszukania należy sporządzić protokół i wymienić w nim wszystkie zatrzymane przedmioty, dokumenty i dane; 3) jeżeli właściciel zatrzymanych przedmiotów, dokumentów lub nośników sprzeciwia się zatrzymaniu, należy je w zaklejonej kopercie przekazać sędziemu, a sąd podejmuje decyzję o ich wykorzystaniu w postępowaniu; 4) przeszukanie kancelarii adwokackiej musi być przeprowadzone w obecności przedstawiciela samorządu adwokackiego.

Trybunał stwierdził, że wszystkie te wymogi zostały zachowane w sprawie skarżącego. Przystąpił jednak do oceny, czy Ratskammer w prawidłowy sposób uzasadniła swą decyzję o przeglądaniu wszystkich zatrzymanych plików, chociaż pliki uzyskane dzięki wyszukaniu po nazwisku osób R. i G. były zabezpieczone na oddzielnym dysku. Trybunał stwierdził, że Ratskammer nie podała żadnego konkretnego uzasadnienia dla inspekcji wszystkich zabezpieczonych plików. Dlatego sposób, w jaki sąd ten sprawował swą funkcję nadzoru nad dostępem do danych zabezpieczonych w kancelarii, nie pozwolił Trybunałowi uznać, że zakres przeszukania był proporcjonalny. Trybunał podkreślił, że postępowanie karne prowadzone w sprawie dotyczyło wyłącznie relacji skarżącego do R. i G. Dlatego musiałyby istnieć szczególne powody dla przyzwolenia na zapoznanie się z wszystkimi dokumentami i plikami dostępnymi w kancelarii adwokackiej skarżącego. Ponieważ w sprawie takich szczególnych powodów nie wskazano ani w nakazie przeszukania ani w żadnej innej decyzji procesowej, Trybunał uznał, że zakres przeszukania wykraczał poza to, co było konieczne dla osiągnięcia jego celu.

Naruszenie art. 8 Konwencji zostało orzeczone większością głosów 5 do 2. Trybunał zasądził na rzecz skarżącego 3 000 euro zadośćuczynienia i 2 500 euro tytułem zwrotu kosztów postępowania.

Dwaj przegłosowani sędziowie: Kovler i Lorenzen zgłosili wspólne zdanie odrębne. Podkreślili w nim, że postępowanie karne nie było prowadzone przeciwko klientom adwokata a przeciwko jemu samemu i to w związku z popełnieniem przestępstw na szkodę tych klientów. Wszystkie gwarancje proceduralne przewidziane dla przeszukania były respektowane w sprawie skarżącego. Nie doszło też do bezprawnego ujawnienia tajemnicy adwokackiej wobec innych klientów. Zdaniem przegłosowanych sędziów wskazane okoliczności przesądzają o tym, że zapoznanie się organów procesowych ze wszystkimi plikami i dokumentami zabezpieczonymi w kancelarii skarżącego nie naruszało art. 8 Konwencji. Wyrok jest prawomocny.

*

Simons przeciwko Belgii – decyzja z dnia 28 sierpnia 2012 r., skarga nr 71407/10 (kluczowe zagadnienia: stosowanie tymczasowego aresztowania, niezapewnienie prawa do posiadania obrońcy od momentu zatrzymania a legalność tymczasowego aresztowania na gruncie art. 5 ust. 1 Konwencji)

Znaczenie orzeczenia dla prawa polskiego

Decyzja Trybunału w sprawie *Simons* wyraźnie wskazuje, że z wyroku Wielkiej Izby Trybunału w sprawie *Salduz przeciwko Turcji* nie należy wywodzić bezwzględnie obowiązku zapewnienia zatrzymanemu obecności obrońcy przy pierwszym przesłuchaniu w charakterze podejrzanego. Orzeczenie to potwierdza zatem, że intencją Trybunału wyrażoną w sprawie *Salduz* było raczej zakwestionowanie dopuszczalności dowodu z wyjaśnień

oskarżonego przyznającego się do winy i „narażonego na pokrzywdzenie” (*vulnerable*), złożonych w postępowaniu przygotowawczym pod nieobecność obrońcy. Wniosek, jaki płynie z omówionego poniżej orzeczenia jest klarowny: nawet jeżeli przepisy krajowe wykluczają prawo do posiadania obrońcy w czasie zatrzymania i jego obecność przy pierwszym przesłuchaniu, to okoliczność ta sama w sobie nie przekreśla legalności takiego zatrzymania i późniejszego tymczasowego aresztowania, w rozumieniu art. 5 ust. 1 Konwencji.

1. Stan faktyczny sprawy

Skarżącą jest C. Simons, urodzona w 1967 roku i mieszkająca w Belgii. Dnia 13 marca 2010 r. policja w Liege została poinformowana, że mężczyzna został ugodzony nożem. Na miejscu zdarzenia interweniujący funkcjonariusze policji zatrzymali panią Simons, przyjaciółkę pokrzywdzonego. Tego samego dnia była ona przesłuchiwana przez funkcjonariuszy policji. W czasie przesłuchania nie był obecny obrońca, i – jak twierdzi skarżąca – przed przesłuchaniem nie została pouczone o prawie do milczenia. Skarżąca przyznała się do ugodzenia nożem swojego chłopaka oraz ze szczegółami opisała bójkę, do jakiej doszło między nią a partnerem. Następnego dnia w czasie przesłuchania przed sędzią śledczym skarżąca powtórzyła wyjaśnienia złożone przed funkcjonariuszami policji. Również w czasie tego przesłuchania skarżąca nie była reprezentowana przez obrońcę, i – jak twierdziła przed Trybunałem – również przed tym przesłuchaniem nie poinformowano jej o prawie do milczenia.

Dnia 18 marca 2010 r. skarżąca wraz ze swoim obrońcą stawiała się przed Sądem Pierwszej Instancji w Liege. Sąd stwierdził, że nakaz zatrzymania skarżącej był wydany zgodnie z prawem i orzekł o jej tymczasowym aresztowaniu na okres 1 miesiąca. Tymczasowe aresztowanie skarżącej było następnie dwukrotnie przedłużane przez sąd. Skarżąca złożyła zażalenie na postanowienie o zastosowaniu tymczasowego aresztowania do Sądu Odwoławczego w Liege. Jej obrońca argumentował, że przesłuchanie skarżącej pod nieobecność obrońcy przez funkcjonariuszy policji a następnie przez sędziego śledczego stanowiło naruszenie prawa do rzetelnego procesu i prawa do obrony, wyrażonych odpowiednio w art. 5 ust. 1 i 6 ust. 3 (c) Konwencji. Obrońca skarżącej domagał się, aby protokoły wymienionych przesłuchań zostały usunięte z akt sprawy. Domagał się też uchylecia stosowania tymczasowego aresztowania wobec skarżącej. W orzeczeniu wydanym 3 czerwca 2010 r. Sąd Odwoławczy w Liege przychylił się do stanowiska prokuratora, który argumentował, że sprawie skarżącej nie doszło do naruszenia prawa do obrony i prawa do rzetelnego procesu. Prokurator odwołała się do orzecznictwa Sądu Kasacyjnego Belgii uznającego, że nie stanowi naruszenia prawa do rzetelnego procesu sytuacja, w której podejrzany przez pierwsze 24 godziny od momentu zatrzymania nie jest reprezentowany przez obrońcę. Jednocześnie Sąd Odwoławczy uchylił stosowanie tymczasowego aresztowania wobec skarżącej uznając, że ustały powody, dla których je zastosowano.

2. Zarzuty skarżącej

Skarżąca podniosła zarzut naruszenia art. 5 ust. 1 i art. 6 ust. 1 w zw. z art. 6 ust. 3 (c) Konwencji argumentując, że z powodu braku odpowiednich uregulowań w prawie belgijskim, nie zapewniono jej pomocy obrońcy w czasie zatrzymania policyjnego oraz przesłuchania przed funkcjonariuszami policji oraz sędzią śledczym. Skarżąca twierdziła ponadto, że nie została pouczone o prawie do milczenia przed przystąpieniem do przesłuchania.

3. Rozstrzygnięcie ETPCz wraz ze streszczeniem argumentacji

Trybunał uznał, że zarzuty skarżącej dotyczące art. 6 Konwencji są przedwczesne, skoro postępowanie karne przeciwko niej nadal się toczy. W tym względzie skarga została uznana za niedopuszczalną z przyczyn formalnych.

W odniesieniu do zarzutu podniesionego na gruncie art. 5 ust. 1 Konwencji Trybunał ustalił, że skarżąca nie mogła być reprezentowana przez obrońcę w czasie przesłuchania policyjnego jak również pierwszego przesłuchania przed sędzią śledczym, gdyż obowiązujące prawo belgijskie nie przewidywało takiej możliwości. Zdaniem skarżącej prawo belgijskie narusza w tym względzie Europejską Konwencję Praw Człowieka, skoro nie zezwala osobie zatrzymanej na posiadanie obrońcy i jego obecność w czasie pierwszego przesłuchania. Skarżąca twierdziła, że taki stan prawny wyklucza uznanie, iż pozbawienie jej wolności było „zgodne z prawem” w rozumieniu art. 5 ust. 1 Konwencji.

Trybunał przyznał, że prawo oskarżonego do bycia reprezentowanym przez obrońcę od momentu zatrzymania i w czasie pierwszego przesłuchania jest podkreślane w jego orzecznictwie i regulacje krajowe, które wyłączają takie prawo są niezgodne ze standardem rzetelnego procesu. Jednocześnie jednak Trybunał przypominał, że prawo to wynika z art. 6 ust. 3 (c) Konwencji, zatem znajduje zastosowania przy ocenie rzetelności całego postępowania karnego, którego przedmiotem jest odpowiedzialność karna oskarżonego. Trybunał przyznał, że niemożność posiadania obrońcy od początku pozbawienia wolności osoby podejrzanej ma oczywiście wpływ na rzetelność postępowania karnego, jednak nie przesądza o tym, że to pozbawienie wolności było sprzeczne z art. 5 ust. 1 Konwencji.

Ostatecznie, większością głosów sędziów w 7-osobowym składzie orzekającym, zarzut naruszenia art. 5 ust. 1 Konwencji został uznany za oczywiście bezzasadny, co w rezultacie spowodowało uznanie skargi za niedopuszczalną.

*

WYBRANE PIŚMIENICTWO NA TEMAT ORZECZNICTWA ETPCz W SPRAWACH KARNYCH ORAZ ZAGADNIENI OGÓLNYCH DOTYCZĄCYCH ETPCz ZA OKRES 1 lipca – 30 września 2012 r.

I. Książki:

Gronowska B., Europejski Trybunał Praw Człowieka. W poszukiwaniu efektywnej ochrony praw jednostki, Toruń 2011.

II. Artykuły i rozprawy:

1. Chmielarz-Grochal A., Sułkowski J., Przegląd orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, Forum Prawnicze nr 1/2012 (s. 119 – 126), nr 2/2012 (s. 117 – 123), nr 3/2012 (s. 82 – 87), nr 4/2012 (s. 104 – 109), nr 5/2012 (s. 83 – 87);
2. Isobel M., *Early access to legal assistance*, New Journal of European Criminal Law nr 2/2012;
3. Jackowski M., *Zasada ne bis in idem* w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Państwo i Prawo nr 9/2012;
4. Kosonoga J., Glosa do wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 31 marca 2009 r. A. E. przeciwko Polsce, skarga nr 14480/04, Ius Novum nr 3/2012;

5. Schumann S., Bruckmüller K., Soyer R., Assessing pre-trial access to legal advice – results of a comparative legal and empirical study, *New Journal of European Criminal Law* nr 1/2012;
6. Skorupka J., Glosa do postanowienia Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 12 września 2011 r. (II AKp 18/11 oraz II AKp 19/11), *Wrocławskie Studia Sądowe* nr 1/2012 (dot. wykładni art. 156 § 5a k.p.k.);
7. Skowron M., Prawa człowieka a postpenalna izolacja sprawcy w Polsce – rozważania na tle wyroków ETPCz w sprawach niemieckich, *Europejski Przegląd Sądowy* nr 8/2012.

*

CZĘŚĆ B

BI – Orzecznictwo ETS związane z problematyką prawnokarną⁴

Od dnia 1 lipca do dnia 30 września 2012 r. Trybunał Sprawiedliwości wydał dwa orzeczenia, w których dokonał wykładni postanowień decyzji ramowych (sprawy: C-79/11 i C-42/11). Oba wymienione orzeczenia zostaną przedstawione poniżej. Ponadto streszczony zostanie wyrok w sprawie C-192/12 PPU, wydany dnia 28 czerwca 2012 r., który nie był jednak dostępny w angielskiej ani polskiej wersji językowej w czasie przygotowywania poprzedniego numeru POESK.

Sprawa C-192/12 PPU – wyrok Trybunału z dnia 28 czerwca 2012 r. w sprawie pytania prejudycjalnego złożonego przez Korkein oikeus (Finlandia) w toku postępowania dotyczącego wykonania europejskiego nakazu aresztowania wydanego przeciwko Melwinowi Westowi (kluczowe zagadnienia: wykonanie trzeciego nakazu aresztowania wydanego przeciwko tej samej osobie, wykładnia pojęcia „państwo członkowskie wykonujące nakaz” z art. 28 ust. 2 decyzji ramowej w sprawie europejskiego nakazu aresztowania)

1. Prawo mające zastosowanie w sprawie

W rozstrzyganej sprawie kluczową kwestią było dokonanie wykładni art. 28 ust. 2 decyzji ramowej w sprawie europejskiego nakazu aresztowania (dalej DR ENA). Przepis ten reguluje zakres ochrony osoby ściganej wynikający z zasady specjalności w przypadku, gdy następuje jej dalsze przekazanie do kolejnego państwa członkowskiego. Przepis art. 28 DR ENA ma następujące brzmienie:

„1. Każde Państwo Członkowskie może notyfikować Sekretariatowi Generalnemu Rady, że w jego stosunkach z pozostałymi Państwami Członkowskimi, które wystąpiły z podobną notyfikacją, można domniemywać zgodę na przekazanie osoby do Państwa Członkowskiego innego niż wykonujące nakaz Państwo Członkowskie na mocy europejskiego nakazu aresztowania za przestępstwo popełnione przed jej przekazaniem, chyba że w przypadku szczególnym wykonujący nakaz organ sądowy stanowi inaczej w swojej decyzji w sprawie przekazania.

2. W każdym przypadku osoba, która została przekazana Państwu Członkowskiemu wydającemu nakaz na mocy europejskiego nakazu aresztowania może, bez zgody wykonującego nakaz Państwa Członkowskiego, zostać przekazana do Państwa Członkowskiego, innego niż wykonujące nakaz Państwo Członkowskie, na mocy europejskiego nakazu aresztowania wydanego za przestępstwo popełnione przed jej przekazaniem w następujących przypadkach:

a) gdy osoba, której dotyczy wnioski, miała możliwość opuszczenia terytorium Państwa Członkowskiego, do którego została przekazana, nie uczyniła tego przed upływem 45

⁴ Przy omawianiu orzeczeń korzystano z ich polskiej wersji językowej dostępnej na stronie internetowej Trybunału pod adresem: www.curia.eu Fragmenty prezentacji wyróżnione czcionką pochyłą stanowią cytaty z publikowanych przez Trybunał polskich tekstów orzeczeń.

dni od swego ostatecznego zwolnienia lub wróciła na to terytorium po jego opuszczeniu;

- b) gdy osoba, której dotyczy wniosek, wyraża zgodę na jej przekazanie do Państwa Członkowskiego, innego niż wykonujące nakaz Państwo Członkowskie, na mocy europejskiego nakazu aresztowania. Zgodę wyraża się przed właściwymi organami sądowymi wydającego nakaz Państwa Członkowskiego i zapisuje się ją zgodnie z prawem krajowym tego Państwa. Zapis sporządza się w sposób jednoznacznie świadczący, że osoba, której to dotyczy, wyraziła ją dobrowolnie i mając pełną świadomość konsekwencji. W tym celu osoba, której dotyczy wniosek, ma prawo do skorzystania z pomocy prawnej;
- c) gdy osoby, której dotyczy wniosek, nie obejmuje zasada szczególności zgodnie art. 27 ust. 3 lit. a), e), f) i g).

3. Wykonujący nakaz organ sądowy wyraża zgodę na przekazanie osoby do drugiego Państwa Członkowskiego zgodnie z następującymi zasadami:

- a) wniosek o wyrażenie zgody zostaje złożony zgodnie z art. 9 i towarzyszą mu informacje określone w art. 8 ust. 1 oraz tłumaczenie określone w art. 8 ust. 2;
- b) zgodę wyraża się, gdy przestępstwo, za które się o nią wnioskuje, pociąga za sobą przekazanie osoby zgodnie z przepisami niniejszej decyzji ramowej;
- c) decyzja zostaje podjęta nie później niż przed upływem 30 dni po otrzymaniu wniosku;
- d) nie wyraża się zgody w przypadku określonych w art. 3, a ponadto można odmówić jej wyrażenia jedynie na podstawach określonych w art. 4.

W sytuacjach określonych w art. 5 wydające nakaz Państwo Członkowskie musi udzielić przewidzianych dla nich gwarancji.

4. Bez względu na ust. 1, osoba przekazana na mocy europejskiego nakazu aresztowania nie zostaje poddana ekstradycji do państwa trzeciego bez zgody właściwych organów Państwa Członkowskiego, które tę osobę przekazało. Zgodę taką wyraża się zgodnie z konwencjami wiążącymi dla tego Państwa Członkowskiego, jak również zgodnie z jego prawem krajowym.”

2. Stan faktyczny sprawy

Wobec M. Westa wydane zostały kolejno cztery nakazy aresztowania przez trzy różne państwa członkowskie UE. We wszystkich trzech państwach (Francji, Finlandii i na Węgrzech) M. West był poszukiwany w związku ze ściganiem lub wykonaniem kary za przestępstwa polegające na kradzieży starych, cennych map lub niszczeniu cennych starych książek zawierających mapy i zdeponowanych w muzeach. M. West jest obywatelem i Zjednoczonego Królestwa i ma w tym kraju miejsce zamieszkania.

Pierwszy nakaz aresztowania wydał sąd francuski w związku z postępowaniem karnym dotyczącym kradzieży we francuskiej bibliotece narodowej. Nakaz ten nie został wykonany przez organy sądowe Zjednoczonego Królestwa, co spowodowało wydanie przez sąd francuski wobec M. Westa wyroku zaocznego skazującego go na karę trzech lat pozbawienia wolności. Ponieważ ten nakaz aresztowania nie został wykonany, nie będzie przedmiotem dalszych rozważań.

W celu pozyskania skazanego do wykonania kary, sąd francuski dnia 31 sierpnia 2007 r. wydał kolejny nakaz aresztowania (dalej określany mianem „pierwszego nakazu aresztowania”). Został on rozpowszechniony w SIS i za pośrednictwem Interpolu.

Drugi nakaz aresztowania wydały fińskie organy sądowe dnia 9 grudnia 2009 r. w celu pozyskania M. Westa do wykonania kary pozbawienia wolności prawomocnie orzeczonej dnia 31 maja 2002 r. za kradzież w bibliotece Uniwersytetu Helsińskiego.

Trzeci europejski nakaz aresztowania wydał sąd węgierski dnia 1 kwietnia 2010 r. w związku z postępowaniem karnym przeciwko M. Westowi.

M. West został najpierw przekazany ze Zjednoczonego Królestwa na Węgry w ramach wykonania trzeciego europejskiego nakazu aresztowania. Przekazanie to nie było obwarowanego jakimikolwiek warunkami. Na Węgrzech M. West został osądzony i skazany na karę 16 miesięcy pozbawienia wolności. Dnia 27 stycznia 2011 r. sąd węgierski orzekł, że istnieją warunki do przekazania M. Westa zarówno do Francji na podstawie ENA wydanego przez francuskie organy sądowe, jak i do Finlandii, na podstawie ENA wydanego przez organy fińskie. Ostatecznie sąd węgierski zdecydował o przekazaniu M. Westa Republice Finlandii. Z akt sprawy wynika, że Zjednoczone Królestwo wyraziło zgodę na to przekazanie.

Faktyczne przekazanie M. Westa Republice Finlandii nastąpiło dnia 15 września 2011 r. Po odbyciu orzeczonej tam kary i przed spodziewanym terminem zwolnienia, który został wyznaczony na dzień 29 kwietnia 2012 r., węgierskie ministerstwo administracji publicznej poinformowało organy fińskie o treści orzeczenia sądu węgierskiego z dnia 27 stycznia 2011 r. wskazując, że zgodnie z tym orzeczeniem „po zakończeniu postępowania fińskiego skazany powinien zostać przekazany organom francuskim”. Dnia 9 lutego 2012 r. węgierskie ministerstwo administracji publicznej zwróciło się do Sądu Pierwszej Instancji w Helsinkach z wnioskiem o przekazanie M. Westa Republice Francuskiej na podstawie pierwszego ENA. Wskazano też, że Węgry wyraziły zgodę na takie przekazanie. Sąd fiński podjął kroki w celu ustalenia, czy Zjednoczone Królestwo również wyraża zgodę na takie przekazanie i otrzymał odpowiedź, że to organy fińskie powinny podjąć decyzję o przekazaniu M. Westa do Francji. Ostatecznie jednak w toku postępowania prejudycjalnego przedstawiciel Zjednoczonego Królestwa stwierdził, że w tej sprawie nie została wyrażona zgoda na przekazanie M. Westa Republice Francuskiej.

Dnia 17 lutego 2012 r. Sąd Pierwszej Instancji w Helsinkach zezwolił na przekazanie Melvina Westa Republice Francuskiej uznając, że dalsze przekazanie skazanego wymaga jedynie zgody Republiki Węgier, a ta została wyrażona. Skazany odwołał się od tego orzeczenia uznając, że na przekazanie go do Francji nie wyraziło zgody Zjednoczone Królestwo, a zgoda ta była wymagana. Sąd rozpoznający odwołanie od orzeczenia o przekazaniu (Korkein oikeus) zdecydował o skierowaniu do Trybunału Sprawiedliwości pytania prejudycjalnego o następującej treści:

„Czy do celów stosowania art. 28 ust. 2 decyzji ramowej [...] przez wykonujące nakaz państwo członkowskie należy rozumieć państwo członkowskie, z którego osoba została pierwotnie przekazana na mocy europejskiego nakazu aresztowania drugiemu państwu członkowskiemu, czy też to drugie państwo członkowskie, z którego osoba ta została przekazana trzeciemu [państwu członkowskiemu], do którego obecnie zwrócono się o kolejne przekazanie osoby do czwartego [państwa członkowskiego]? Czy ewentualnie wymagana jest zgoda obu państw członkowskich?”

Jednocześnie w uzasadnieniu wniosku prejudycjalnego sąd ten opowiedział się za taką wykładnią art. 28 ust. 2 DR ENA, zgodnie z którą państwo pierwotnie wykonujące nakaz nie traci uprawnienia do wyrażenia zgody na dalsze przekazanie osoby ściganej.

Jednocześnie sąd pytający złożył wniosek o zastosowanie pilnej procedury prejudycjalnej z uwagi na fakt, że M. West był tymczasowo aresztowany. Wniosek ten został uwzględniony przez Trybunał Sprawiedliwości.

3. Odpowiedź ETS na pytania prejudycjalne

Trybunał rozpoczął od stwierdzenia, że przepis art. 28 ust. 2 DR ENA może być rozumiany na trzy sposoby. Według pierwszej koncepcji przy kolejnym przekazaniu osoby wymagana jest nadal zgoda państwa członkowskiego, z którego nastąpiło pierwsze przekazanie. Możliwe jest jednak również takie rozumienie tego przepisu, że wymagana jest jedynie zgoda państwa członkowskiego, z którego nastąpiło ostatnie przekazanie. Trzecie dopuszczalne rozumienie art. 28 ust. 2 DR ENA skutkuje uznaniem, że wymagane są zgody wszystkich państw członkowskich, które przekazywały daną osobę. W toku procedury prejudycjalnej trzecią koncepcję (wymogu zgody wszystkich państw członkowskich) poparli: M. West, rząd fiński i francuski. Natomiast Komisja i orzekający w tej sprawie w pierwszej instancji sąd fiński opowiedziały się za drugą koncepcją (wymogu zgody jedynie drugiego wykonującego nakaz państwa członkowskiego, czyli w tej sprawie – zgody Węgier), ale nie wykluczyły też słuszności pierwszego poglądu.

Trybunał rozpoczął uzasadnienie swojej odpowiedzi na pytanie prejudycjalne od przypomnienia podstawowej zasady rządzącej systemem przekazywania osób w trybie europejskiego nakazu aresztowania. Tą zasadą jest wzajemne uznawanie orzeczeń i wynikające z niej istotne ograniczenie przypadków dopuszczalnej odmowy wykonania ENA. Trybunał wskazał, że w omawianej sprawie wymaganie zgody zarówno pierwszego, jak i drugiego państwa wykonującego nakaz na dalsze przekazanie mogłoby mieć niekorzystny wpływ na realizację celów DR ENA. Mogłoby zwiększyć liczebność wniosków o dodatkowe informacje kierowanych przez państwa wykonania w trybie art. 15 ust. 2 DR ENA i tym samym spowolnić całą procedurę przekazywania osób w Unii Europejskiej.

Trybunał doszedł do wniosku, że przyjęcie drugiej koncepcji (wymogu zgody jedynie państwa członkowskiego, które jako ostatnie przekazało poszukiwaną osobę) wzmacnia system przekazywania wprowadzony przez DR ENA.

W toku procedury prejudycjalnej rząd fiński wskazał, że zasadniczym celem art. 28 ust. 2 DR ENA jest ochrona suwerenności państwa członkowskiego, które przekazało daną osobę. Ustosunkowując się do tej kwestii Trybunał wskazał, że państwo przekazujące daną osobę może odmówić zgody na dalsze przekazanie z powodów wymienionych w art. 3 i 4 DR ENA, co wprost wynika z art. 28 ust. 3 DR ENA. Ponadto, zgodnie z art. 28 ust. 3 lit. d), państwo członkowskie wydające nakaz powinno udzielić gwarancji, o których mowa w art. 5 DR ENA. Trybunał podkreślił, że interesy pierwszego państwa (czyli Zjednoczonego Królestwa, które było pierwszym państwem wykonania nakazu w tej sprawie) zostały zabezpieczone, gdyż mogło ono zarówno podczas wykonania pierwszego nakazu, jak i przy wyrażaniu zgody na wykonanie drugiego nakazu (który spowodował przekazanie oskarżonego z Węgier do Finlandii) powołać się na przepisy art. 3-5 DR ENA, na co wprost zezwala art. 28 ust. 3 DR ENA. Tymczasem Zjednoczone Królestwo z tego nie skorzystało.

Trybunał uznał też za nieprzekonujące argumenty odnoszące się do tego, że nie każde państwo członkowskie może się powołać na niektóre powody niewykonania ENA (te związane z obywatelstwem osoby ściganej lub jej miejscem stałego pobytu). Rząd francuski i fiński wskazywały bowiem, że gdyby w omawianej sprawie zgoda pierwszego państwa wykonującego nakaz nie była wymagana, to państwo to byłoby pozbawione możliwości

powołania się na art. 4 pkt 6 i art. 5 pkt 3 DR ENA wobec własnego obywatela. Jednocześnie na wymienione przesłanki nie mogłoby się powołać drugie państwo członkowskie, z racji tego, że oskarżony nie był jego obywatelem. Ustosunkowując się do tego zarzutu, Trybunał stwierdził:

„73 *W Unii opierającej się na zasadzie swobodnego przepływu osób, która zgodnie z art. 21 ust. 1 TFUE przyznaje każdemu obywatelowi prawo do swobodnego przemieszczania się i przebywania na terytorium państwa członkowskiego innego niż to, którego jest on obywatelem lub w którym ma miejsce zamieszkania, nie można bowiem domniemywać, że koniecznie i w każdym przypadku musi istnieć szczególny łącznik między pierwszym państwem członkowskim wykonującym nakaz i osobą poszukiwaną, gdyż osobę tę może wiązać obywatelstwo lub miejsce zamieszkania z drugim lub trzecim państwem członkowskim wykonującym nakaz, a nawet z innym państwem członkowskim, które nie uczestniczy w łańcuchu europejskich nakazów aresztowania wydanych przeciwko tej osobie. Osoba poszukiwana mogłaby też czasowo przebywać na terytorium pierwszego państwa członkowskiego wykonującego nakaz, przy czym nie musiałby istnieć żaden znaczący łącznik wiążący ją z tym państwem mogący wskazywać na jakikolwiek stopień integracji ze społeczeństwem tego państwa [...].*

74 *W każdym z tych wypadków wymaganie zgody pierwszego państwa członkowskiego wykonującego nakaz nie pozwoliłoby też temu państwu na powołanie się na art. 4 pkt 6 i art. 5 pkt 3 decyzji ramowej. Okazuje się więc, że sytuacja, w której osoba poszukiwana nie ma możliwości odbycia kary w państwie członkowskim, którego jest obywatelem lub w którym ma miejsce zamieszkania, lub nawet w którym przebywa, jest nieodłącznie związana z samym brzmieniem tych przepisów.”*

Mając na względzie przedstawione argumenty, Trybunał postanowił udzielić następującej odpowiedzi na pytanie prejudycjalne:

„Wykładni art. 28 ust. 2 decyzji ramowej Rady 2002/584/WSiSW [...] należy dokonywać w ten sposób, że kiedy jedna osoba była kilkakrotnie przekazywana między państwami członkowskimi na podstawie kolejnych europejskich nakazów aresztowania, dalsze przekazanie tej osoby państwu członkowskiemu innemu niż to, które przekazało ją jako ostatnie, jest uzależnione wyłącznie od zgody państwa członkowskiego, które dokonało ostatniego przekazania.”

Tekst wyroku w języku polskim dostępny pod adresem:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=West&docid=124464&pageIndex=0&doclang=pl&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=1303935#ctx1>

*

Sprawa C-79/11 – wyrok Trybunału z dnia 12 lipca 2012 r. w sprawie pytania prejudycjalnego złożonego przez sędziego prowadzącego postępowanie przygotowawcze przy Tribunale di Firenze (Włochy) w toku postępowania karnego przeciwko Mauriziowi Giovanardiemu i in. (kluczowe zagadnienia: wykładnia decyzji ramowej w sprawie statusu ofiar w postępowaniu karnym; odpowiedzialność osoby prawnej; dochodzenie roszczeń cywilnych w ramach postępowania karnego).

1. Prawo mające zastosowanie w sprawie

W tej sprawie kluczową kwestią jest dokonanie wykładni art. 9 ust. 1 decyzji ramowej Rady 2001/220/WSiSW z dnia 15 marca 2001 r. w sprawie pozycji ofiar w postępowaniu karnym (Dz. Urz. L 82, s. 1). Przepis ten ma następujące brzmienie:

„Każde państwo członkowskie zapewnia ofiarom czynów przestępczych uprawnienia do uzyskania w rozsądnym czasie decyzji w sprawie wynagrodzenia przez przestępcę szkody w toku postępowania karnego, z wyjątkiem takich sytuacji, gdy w konkretnych sprawach prawo krajowe umożliwia przyznanie odszkodowania w inny sposób”.

Zgodnie z art. 1 dyrektywy Rady 2004/80/WE z dnia 29 kwietnia 2004 r. odnoszącej się do kompensaty dla ofiar przestępstw (Dz. Urz. L 261, s. 15):

„Państwa członkowskie zapewniają, że w przypadku gdy umyślne przestępstwo z użyciem przemocy zostało popełnione w państwie członkowskim innym niż państwo członkowskie, w którym wnioskujący o kompensatę ma stałe miejsca zamieszkania, wnioskujący ma prawo złożyć wniosek do organu lub jakiegokolwiek innej instytucji w tym drugim państwie członkowskim”.

Prawo włoskie przewiduje odpowiedzialność podmiotów zbiorowych za czyny zabronione, określane mianem „przestępstw administracyjnych”. Dekret ustawodawczy nr 231 z dnia 8 czerwca 2001 r. reguluje kategorie osób fizycznych, które jako sprawcy główni przestępstwa powodują powstanie odpowiedzialności po stronie podmiotu zbiorowego lub osoby prawnej. Zgodnie z art. 36 tego dekretu, sądami właściwymi do orzekania w przedmiocie przestępstw administracyjnych podmiotów zbiorowych są sądy karne właściwe w odniesieniu do przestępstw, których wynikiem było przestępstwo administracyjne.

Przepis art. 185 włoskiego Kodeksu karnego przewiduje, że sprawca przestępstwa powodującego powstanie szkody majątkowej lub niemajątkowej oraz osoby odpowiadające za jego działania na podstawie przepisów prawa cywilnego zobowiązane są do ich naprawienia.

Zgodnie z art. 74 włoskiego kodeksu postępowania karnego, pokrzywdzony lub jego spadkobiercy mogą w toku procesu karnego wystąpić z powództwem cywilnym o przywrócenie stanu poprzedniego lub naprawienie szkody.

2. Stan faktyczny sprawy

Sądem pytającym jest w omawianej sprawie sąd orzekający w przedmiocie dopuszczalności oskarżenia. Z aktem oskarżenia przeciwko M. Giovanardiemu i kilku innym osobom wystąpił prokurator zarzucając im nieumyślne spowodowanie śmierci jednej osoby i cięż-

kie uszkodzenie ciała innych osób. Oskarżeni byli pracownikami włoskich kolei. Wskutek nieprawidłowego zabezpieczenia rozjazdów węzła kolejowego przez oskarżonych, doszło do śmierci jednego robotnika i uszkodzenia ciała u dwóch innych osób wykonujących prace na kolei. Akt oskarżenia objął oprócz osób fizycznych także dwie osoby prawne, którym zarzucono popełnienie „przestępstwa administracyjnego” przez zaniechanie wdrożenia bardziej zaawansowanego systemu organizacyjnego”. W czasie rozprawy wstępnej porrzywdzeni złożyli wniosek o umożliwienie im wystąpienia z powództwem cywilnym nie tylko przeciwko oskarżonym osobom fizycznym, ale również dwóm oskarżonym osobom prawnym.

Oskarżone osoby prawne wyraziły sprzeciw powołując się na utrwaloną linię orzecznictwa, zgodnie z którą niedopuszczalne jest skierowanie powództwa cywilnego w procesie karnym przeciwko osobom prawnym. Sąd krajowy wywodził z art. 185 włoskiego kodeksu karnego, że obowiązek naprawienia szkody spoczywa zarówno na osobach fizycznych, jak i osobach prawnych. Stwierdził, że przepis ten umożliwia wezwanie do udziału w sprawie osób fizycznych lub prawnych, które na podstawie przepisów prawa cywilnego ponoszą odpowiedzialność za działania oskarżonych, jeżeli zostały one poczynione w ramach stosunku pracy lub w interesie i na rzecz osób prawnych.

Sąd krajowy odnotował, że dekret ustawodawczy nr 231 nie przewiduje wyraźnej możliwości wytoczenia powództwa cywilnego przeciwko osobom prawnym. Włoski Sąd Kasacyjny i sądy powszechne zazwyczaj uznają za niedopuszczalne wnioski o skierowanie powództwa cywilnego w procesie karnym przeciwko osobie prawnej.

Wobec tych ustaleń sąd włoski sformułował następujące pytanie prejudycjalne:

„Czy przepisy włoskie dotyczące odpowiedzialności administracyjnej jednostek organizacyjnych / osób prawnych zawarte w dekrete ustawodawczym nr 231/2001 ze zmianami są zgodne z przepisami Unii z zakresu ochrony ofiary przestępstwa w toku postępowania karnego, jeżeli nie przewidują w sposób »wyraźny« możliwości wniesienia w ramach postępowania karnego powództwa przeciwko wspomnianym podmiotom i osobom w związku ze szkodą wyrządzoną ofierze przestępstwa?”

3. Odpowiedź TS na pytania prejudycjalne

Trybunał rozpoczął od przeredagowania pytania sądu włoskiego, gdyż pozostaje poza jego kognicją prejudycjalną badanie zgodności prawa krajowego z prawem unijnym. Uznał, że sądowi włoskiemu chodziło raczej o ustalenie, „czy przepisy dekretu ustawodawczego nr 231/2001 dotyczące odpowiedzialności administracyjnej osób prawnych są zgodne z dyrektywą 2004/80 i z art. 9 decyzji ramowej, jako że nie przewidują one możliwości wytoczenia przez ofiary przestępstwa w ramach postępowania karnego powództwa przeciwko tym osobom z tytułu wyrządzonych przez te osoby szkód.”

Trybunał wykluczył zastosowanie w omawianej sprawie dyrektywy 2004/80 z dwóch powodów. Odnosi się ona bowiem wyłącznie do przestępstw umyślnych i sytuacji transgranicznych. Tymczasem w omawianej sprawie akt oskarżenia dotyczył wyłącznie przestępstw nieumyślnych i sytuacji wewnątrz krajowej.

Dokonując wykładni postanowień decyzji ramowej Trybunał zwrócił uwagę na to, że nie wprowadza ona zobowiązań do uregulowania w prawie państw członkowskich odpowiedzialności karnej osób prawnych. Zasadniczo więc ten akt prawny dotyczy postępowania karnego rozumianego jako postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności karnej osoby

fizycznej. Trybunał podkreślił też, że art. 1 lit. a decyzji ramowej gwarantuje ofierze prawo dochodzenia roszczeń cywilnych w toku procesu karnego jedynie wówczas, gdy czyn zabroniony był „bezpośrednią” przyczyną powstania szkody. W tym względzie Trybunał stwierdził:

„47 Tymczasem z postanowienia odsyłającego wynika, że przestępstwo „administracyjne”, takie jak to, które stanowi podstawę ścigania w oparciu o dekret ustawodawczy nr 231/2001, stanowi przestępstwo odrębne, niemające bezpośredniego związku przyczynowego ze szkodami powstałymi wskutek czynu przestępczego osoby fizycznej, od której dochodzone jest odszkodowanie. Zdaniem sądu krajowego w ramach uregulowania takiego jak ustanowione dekretem ustawodawczym odpowiedzialność osoby prawnej ma charakter „administracyjny”, „pośredni” oraz „pomocniczy” i różni się od odpowiedzialności karnej osoby fizycznej będącej sprawcą przestępstwa, która bezpośrednio przyczyniła się do powstania szkody i od której, jak już wskazano w pkt 40 niniejszego wyroku, można dochodzić naprawienia szkody w ramach postępowania karnego.

48 W konsekwencji osoby pokrzywdzone przestępstwem administracyjnym, którego sprawcą jest osoba prawna, taka jak osoba oskarżona na podstawie uregulowania wprowadzonego dekretem ustawodawczym nr 231/2001, nie mogą zostać uznane do celów stosowania art. 9 ust. 1 decyzji ramowej za ofiary przestępstw, które mogą od tej osoby prawnej dochodzić naprawienia szkody w ramach postępowania karnego.”

Mając na względzie przytoczone argumenty, Trybunał postanowił udzielić sądowi włoskiemu następującej odpowiedzi na pytanie prejudycjalne:

„Wykładni art. 9 ust. 1 decyzji ramowej [...] w sprawie pozycji ofiar w postępowaniu karnym należy dokonywać w ten sposób, że artykuł ów nie stoi na przeszkodzie temu, aby w ramach uregulowania odpowiedzialności osób prawnych, takiego jak będące przedmiotem postępowania przed sądem krajowym, ofiara przestępstwa nie mogła dochodzić naprawienia szkód powstałych bezpośrednio wskutek tego przestępstwa w ramach postępowania karnego od osoby prawnej będącej sprawcą przestępstwa administracyjnego.”

Tekst wyroku w języku polskim dostępny pod adresem:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=124989&pageIndex=0&doclang=PL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1376959>

*

Sprawa C-42/11 – wyrok Wielkiej Izby Trybunału z dnia 5 września 2012 r. w sprawie pytania prejudycjalnego złożonego przez cour d’appel d’Amiens (Francja) dnia 31 stycznia 2011 r. w postępowaniu dotyczącym wykonania europejskiego nakazu aresztowania wydanego przeciwko Joanowi Pedrowi Lopesowi Da Silvie Jorgemu (kluczowe zagadnienia: europejski nakaz aresztowania, stosowanie fakultatywnej podstawy odmowy wykonania ENA wobec osoby zamieszkującej w państwie wykonania, ale nie posiadającej obywatelstwa tego państwa; zakaz dyskryminacji ze względu na obywatelstwo)

1. Prawo mające zastosowanie w sprawie

Przepis art. 4 pkt 6 decyzji ramowej w sprawie europejskiego nakazu aresztowania (dalej: DR ENA) reguluje fakultatywną przesłankę odmowy wykonania ENA w następujący sposób:

„Wykonujący nakaz organ sądowy może odmówić wykonania europejskiego nakazu aresztowania:

[...]

6) jeśli europejski nakaz aresztowania został wydany w celu wykonania kary pozbawienia wolności lub środka zabezpieczającego, a osoba, której dotyczy wniosek, jest obywatelem wykonującego nakaz państwa członkowskiego lub w tym państwie stale przebywa, a państwo to zobowiązuje się wykonać karę pozbawienia wolności lub środek zabezpieczający zgodnie z jego prawem krajowym”.

Wskazany przepis decyzji ramowej został implementowany do francuskiego porządku prawnego w ograniczonym zakresie. Zgodnie z art. 695-24 francuskiego kodeksu postępowania karnego:

„Można odmówić wykonania europejskiego nakazu aresztowania:

[...]

2° Jeżeli osoba poszukiwana w celu wykonania kary lub środka zabezpieczającego polegającego na pozbawieniu wolności jest obywatelem francuskim, zaś właściwe organy francuskie zobowiązują się wykonać tę karę.”

2. Stan faktyczny sprawy

J.P. Lopes Da Silva Jorge jest obywatelem portugalskim. W 2003 roku został on skazany przez sąd portugalski na karę 5 lat pozbawienia wolności za handel środkami odurzającymi. Od 2008 roku skazany zamieszkuje we Francji. Jest w tym kraju zatrudniony na czas nieokreślony jako kierowca transportu regionalnego na podstawie umowy zawartej dnia 3 lutego 2008 r. Od lipca 2009 r. jest mężem obywatelki Francji.

W 2006 roku sąd portugalski wystąpił z europejskim nakazem aresztowania wobec skazanego. Skazany dobrowolnie stanął się przed francuskimi organami ścigania, został poinformowany o ENA i tymczasowo aresztowany. Po pięciu dniach cour d'appel d'Amiens uchylił stosowanie wobec niego tymczasowego aresztowania oddając go pod dozór.

W toku postępowania w przedmiocie wykonania ENA, prokurator generalny przy sądzie odwoławczym wnioskował o przekazanie J.P. Lopesa Da Silvy Jorgego do Portugalii argumentując, że nie zachodzi żadna obligatoryjna lub fakultatywna przesłanka odmowy wykonania europejskiego nakazu aresztowania. Prokurator podkreślił, że zgodnie z orzeczeniem Izby Karnej Sądu Kasacyjnego z dnia 7 lutego 2007 r., przesłanka odmowy wykonania ENA z art. 695-24 francuskiego k.p.k. ma zastosowanie tylko do obywateli francuskich i pod warunkiem, że organy francuskie zobowiązały się do wykonania kary orzeczonej wobec obywatela francuskiego w innym państwie członkowskim.

Sam skazany sprzeciwił się przekazaniu go do Portugalii i wniósł o wykonanie wobec niego kary pozbawienia wolności we Francji. Powołał się przy tym na art. 8 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności twierdząc, że przekazanie go do Portu-

gali stanowiąłoby nieuzasadnioną ingerencję w jego prawo do prywatności i ochrony życia rodzinnego zagwarantowane w tym przepisie. Skazany stwierdził także, że Francja dokonała nieprawidłowej transpozycji art. 4 pkt 6 DR ENA do krajowego porządku prawnego, co w rezultacie prowadzi do dyskryminacji ze względu na przynależność państwową w rozumieniu art. 18 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

Wobec wskazanych wątpliwości i argumentów przedłożonych przez strony postępowania, sąd francuski powziął wątpliwość, czy art. 4 pkt 6 DR ENA został prawidłowo transponowany do prawa francuskiego i postanowił skierować do TS następujące pytanie prejudycjalne:

- „1) Czy ustanowiona w art. [18 TFUE] zasada niedyskryminacji stoi na przeszkodzie przepisom prawa krajowego takim jak art. 695-24 code de procédure pénale, który zastrzega możliwość odmowy wykonania europejskiego nakazu aresztowania wydanego w celu wykonania kary pozbawienia wolności do przypadków, gdy osoba, której dotyczy wniosek, jest obywatelem francuskim, a właściwe organy francuskie zobowiązują się wykonać tę karę?
- 2) Czy wprowadzenie do prawa krajowego podstawy odmowy wykonania przewidzianej w art. 4 pkt 6 decyzji ramowej 2002/584 zależy od swobodnego uznania państw członkowskich, czy też ma ono charakter obligatoryjny, a w szczególności czy państwo członkowskie może ustanowić przepis, który wprowadza dyskryminację ze względu na przynależność państwową?”.

3. Odpowiedź TS na pytania prejudycjalne

Trybunał najpierw przereklamował treść pytania prejudycjalnego uznając, że sądowi krajowemu chodziło w istocie o ustalenie, „czy art. 4 pkt 6 decyzji ramowej 2002/584 i art. 18 TFUE powinny być interpretowane w ten sposób, że państwo członkowskie wykonania nakazu aresztowania może, w ramach transpozycji rzeczonoego art. 4 pkt 6, postanowić o ograniczeniu sytuacji, w których sąd krajowy wykonania nakazu ma prawo odmówić wydania osoby objętej zakresem zastosowania tego przepisu, wyłączając w sposób bezwzględny i automatyczny obywateli innych państw członkowskich, którzy pozostają lub zamieszkują na jego terytorium.”

Trybunał przypomniał, że zasadniczym celem DR ENA było zastąpienie procedury ekstradycyjnej systemem przekazywania osób między organami sądowymi państw członkowskich, opartym na zasadzie wzajemnego uznawania orzeczeń. Regułą powinno być zatem wykonywanie europejskich nakazów aresztowania a jedynie wyjątkowo dopuszczalna jest odmowa ich wykonania. DR ENA wyraźnie zezwala organom sądowym na podjęcie decyzji o odmowie wykonania ENA wydanego wobec obywatela państwa wykonania lub osoby w tym państwie zamieszkującej, przy jednoczesnym podjęciu decyzji, że kara orzeczona wobec tej osoby będzie wykonana w państwie wykonania ENA. W punkcie 32 uzasadnienia wyroku Trybunał podkreślił, że celem tej podstawy odmowy wykonania nakazu jest umożliwienie skazanemu ponownej integracji społecznej po wykonaniu kary, która to integracja nastąpi najpełniej w tym kraju, którego skazany jest obywatelem lub w którym zamieszkuje.

Odwołując się do orzeczenia w sprawie *Wolzenburg* (z dnia 6 października 2009 r., C-123/08) Trybunał stwierdził, że państwa członkowskie mogą ograniczyć zakres podstawy odmowy wykonania ENA przewidzianej w art. 4 pkt 6 DR ENA. W szczególności mogą to

uczynić przez uzależnienie odmowy wykonania ENA od warunku, że osoba niebędąca obywatelem państwa wykonania powinna legalnie przebywać przez określony czas na terytorium tego państwa. Z drugiej strony nie można stosować wykładni rozszerzającej wobec tej przesłanki odmowy wykonania ENA uznając, że samo tymczasowe przebywanie osoby skazanej na terytorium państwa wykonania ENA uprawnia do skorzystania z art. 4 pkt 6 DR ENA. Podsumowując ten wątek rozważań Trybunał doszedł do wniosku, że pojęciom użytym w art. 4 pkt 6 DR ENA, takim jak „przebywa” i „zamieszkuje” powinno być nadane jednolite znaczenie we wszystkich państwach członkowskich, ponieważ są one autonomicznymi pojęciami prawa Unii Europejskiej. Jednocześnie Trybunał podkreślił, że transponując art. 4 pkt 6 DR ENA państwa członkowskie powinny przestrzegać dyrektyw płynących z art. 18 TFUE, czyli zakazu dyskryminacji ze względu na obywatelstwo. W rezultacie Trybunał stwierdził co następuje:

„40 Z uwagi na cel, do którego dąży w szczególności art. 4 pkt 6 decyzji ramowej 2002/584 [...], to znaczy przyznanie szansy na ponowną integrację osoby skazanej na karę pozbawienia wolności w innym państwie członkowskim, obywatele państwa członkowskiego wykonania i obywatele innych państw członkowskich, którzy przebywają lub zamieszkują w państwie członkowskim wykonania nakazu i są zintegrowani ze społeczeństwem w tym państwie członkowskim, nie powinni być co do zasady traktowani odmiennie [...].

41 W tych okolicznościach nie można dopuścić do tego, aby osoba poszukiwana, która co prawda nie jest obywatelem państwa wykonania nakazu, jednakże przebywa w nim lub zamieszkuje od jakiegoś czasu, nie mogła w żadnym przypadku wykazać więzi z tym państwem, które to więzi mogłyby uzasadniać powołanie się na fakultatywną podstawę odmowy wykonania nakazu [...].”

W toku postępowania prejudycjalnego rząd francuski wskazał na konkretne trudności, jakie zaistniałyby w tej sprawie w przypadku odmowy wykonania ENA. Stwierdził mianowicie, że nie można wskazać podstawy prawnej, która regulowałaby dopuszczalność wykonania we Francji kary orzeczonej wobec skazanego w Portugalii. Rząd francuski argumentował, że Francja nie jest stroną Europejskiej konwencji o międzynarodowej ważności wyroków karnych z 1970 r. ani Konwencji zawartej między państwami członkowskimi Wspólnot Europejskich w sprawie wykonywania zagranicznych postanowień w sprawach karnych z dnia 13 listopada 1991 r. Natomiast Europejska Konwencja o przekazywaniu osób skazanych (podpisana w dniu 21 marca 1983 r. w Strasburgu), której Francja jest stroną, dopuszcza przekazanie w celu wykonania kary jedynie do państwa obywatelstwa osoby skazanej. Nowo przyjęty instrument prawny, mianowicie decyzja ramowa 2008/909/WSiSW o stosowaniu zasady wzajemnego uznawania do wyroków skazujących na karę pozbawienia wolności lub innych środków polegających na pozbawieniu wolności – w celu wykonania tych wyroków w Unii Europejskiej, także nie może znaleźć zastosowania, gdyż zgodnie z jej art. 28 ust. 1 wnioski otrzymane przed dniem 5 grudnia 2011 r. regulowane są przez istniejące instrumenty prawne dotyczące przekazywania osób skazanych.

Na rozprawie Komisja ustosunkowała się do twierdzeń rządu francuskiego wskazując, że na podstawie art. 3 ust. 4 Europejskiej Konwencji o przekazywaniu osób skazanych każda jej strona może w dowolnym momencie złożyć oświadczenie, w którym zdefiniuje pojęcie „obywatel” w sposób szerszy, jako obejmujące również osoby przebywające lub zamieszkujące na terytorium danego państwa. Tym samym Trybunał przyjął, że nie istnieje rzeczywista i nie dająca się usunąć przeszkoda do wykonania we Francji kary orzeczonej w Portugalii wobec J.P. Lopesa Da Silvy.

W dalszych wywodach Trybunał przywołał swoje wcześniejsze orzecznictwo, w tym sprawę *Pupino*, aby przypomnieć o obowiązku dokonywania wykładni prawa krajowego zgodnej z decyzją ramową. Wskazał co następuje:

- „56 W tej kwestii należy przypomnieć, że zasada zgodnej wykładni wymaga ponadto, by sądy krajowe czyniły wszystko, co leży w zakresie ich kompetencji, uwzględniając wszystkie przepisy prawa krajowego i stosując uznane w porządku krajowym metody wykładni, by zapewnić pełną skuteczność rozpatrywanej decyzji ramowej i dokonać rozstrzygnięcia zgodnego z realizowanymi przez nią celami [...].
- 57 Sąd krajowy w toczącej się przed nim sprawie powinien w tym celu uwzględnić nie tylko przepisy mające na celu transpozycję decyzji ramowej 2002/584, ale także zasady i przepisy krajowego porządku prawnego regulującego skutki, jakie sąd może wyciągnąć z dyskryminacji zakazanej przez prawo krajowe, a w szczególności te, które pozwalają mu na usunięcie skutków tej dyskryminacji do czasu przyjęcia przez prawodawcę środków koniecznych do jej usunięcia.”

Ostatecznie Trybunał udzielił następującej odpowiedzi na pytania prejudycjalne:

„Artykuł 4 pkt 6 decyzji ramowej Rady [...] w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między państwami członkowskimi i art. 18 TFUE powinny być interpretowane w ten sposób, że o ile państwo członkowskie może w ramach transpozycji rzeczono art. 4 pkt 6 postanowić o ograniczeniu sytuacji, w których krajowy sąd wykonania nakazu może odmówić wydania osoby objętej zakresem zastosowania tego przepisu, o tyle jednak nie może ono wyłączyć w sposób bezwarunkowy i automatyczny z tego zakresu zastosowania obywateli innych państw członkowskich, którzy przebywają lub zamieszkują na jego terytorium, niezależnie od rodzaju ich powiązań z tym państwem członkowskim.

Sąd krajowy ma obowiązek – przy uwzględnieniu całego prawa krajowego i przy zastosowaniu metod wykładni przyjętych w tym prawie – dokonywać wykładni prawa krajowego w miarę możliwości w świetle treści i celu decyzji ramowej 2002/584 w celu zagwarantowania pełnej skuteczności tej decyzji ramowej i wydania rozstrzygnięcia zgodnego z zamierzonym przez nią celem.”

Adres publikacji wyroku:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=126361&pageIndex=0&doclang=PL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1433557>

*

BII – wybrane sprawy rozpatrywane przez ETS dotyczące pytań prejudycjalnych skierowanych w toku postępowań karnych

Obecnie przed Trybunałem Sprawiedliwości toczy się kilka postępowań prejudycjalnych, w których na wnioski sądów karnych dokonana zostanie wykładnia przepisów prawa unijnego. Jedno z nich zostało przytoczone poniżej.

Nadal trwają postępowania prejudycjalne w sprawach C-399/11, C-396/11 i C-60/12. Treść pytań prejudycjalnych skierowanych do TS w sprawach C-399/11 i C-396/11 została przedstawiona w POESK za 2011 rok, zaś treść pytania prejudycjalnego zadanego w sprawie C-60/12 – w POESK nr 1-2/2012.

Postępowanie prejudycjalne zainicjowane przez Sąd Rejonowy w Zakopanem (sprawa C-31/12, treść pytania prejudycjalnego przytoczona w POESK 1-2/2012) zostało uznane za niedopuszczalne postanowieniem TS z dnia 10 października 2012 r. ze względu na brak zakreszenia przez sąd krajowy ram faktycznych i prawnych sprawy. Treść postanowienia TS dostępna pod adresem:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=131103&pageIndex=0&oclang=pl&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1442363>

*

Sprawa C-398/12 – pytanie prejudycjalne Tribunale di Fermo (Włochy), skierowane w dniu 29 sierpnia 2012 r. w toku postępowania karnego przeciwko M. (kluczowe zagadnienia: zakaz ne bis in idem, art. 54 Konwencji Wykonawczej do Układu z Schengen, skutki postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego)

Treść pytania prejudycjalnego⁵:

„Czy prawomocne orzeczenie o umorzeniu postępowania wydane przez państwo członkowskie Unii Europejskiej będące stroną KWUS [Konwencji Wykonawczej do Układu z Schengen] w wyniku obszernego śledztwa przeprowadzonego w ramach postępowania, które może zostać wznowione w wypadku pojawienia się nowych dowodów, wyklucza wszczęcie lub prowadzenie postępowania sądowego w sprawie tych samych czynów wobec tej samej osoby w innym umawiającym się państwie?”

⁵ Treść pytania prejudycjalnego opublikowana na stronie internetowej Trybunału pod adresem: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=129006&pageIndex=0&oclang=pl&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1442363>

Nowe akty prawne regulujące procedurę postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej

Dnia 1 listopada 2012 r. wszedł w życie nowy Regulamin postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości, opublikowany w Dz. Urz. UE L 265 z 29 września 2012 r., s. 1 i n. Ze względu na ilość pytań prejudycjalnych wnoszonych do Trybunału przez sądy krajowe (w 2011 r. stanowiły one ponad 60 % spraw rozpatrywanych przez Trybunał⁶), Regulamin zawiera obszerniejsze i bardziej precyzyjne przepisy dotyczące postępowania prejudycjalnego. Zostały one zawarte w Tytule III Regulaminu (art. 93 – 118).

Pełny tekst Regulaminu w języku polskim został opublikowany na stronie internetowej Trybunału pod adresem: http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2012-10/rp_pl.pdf

Z powodu zmiany Regulaminu, istotnym modyfikacjom uległa również treść tak zwanej Noty Informacyjnej dotyczącej wnoszenia wniosków prejudycjalnych przez sądy krajowe. Nota, określana teraz mianem „Zaleceń dla sądów krajowych, dotyczących składania wniosków o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym”, została opublikowana w Dz. Urz. UE C 338 z 6 listopada 2012 r., s. 1 i n.

Treść „Zaleceń” jest również dostępna pod adresem: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:338:0001:0006:PL:PDF>

Akty prawne Unii Europejskiej przyjęte w dziedzinie Współpracy Wymiarów Sprawiedliwości w Sprawach Karnych w drugim półroczu 2012 r.

W dniu 25 października 2012 r. została przyjęta Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (Dz. Urz. L 315 z 14 listopada 2012 r., s. 57 – 73). Termin wykonania dyrektywy przez państwa członkowskie określono na dzień 16 listopada 2015 r.

Tekst dyrektywy w języku polskim: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:PL:PDF>

⁶ Por. Komunikat prasowy Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej nr 122/12, Luksemburg, 3 października 2012 r. Dokument dostępny pod adresem: <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2012-10/cp120122pl.pdf>

WYBRANE PIŚMIENNICTWO NA TEMAT PRAWA UNII EUROPEJSKIEJ
ZA OKRES 1 lipca – 30 września 2012 r.

I. Książki:

A. Wróbel (red.), *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Komentarz*, Warszawa 2012.

II. Artykuły i rozprawy:

1. Badea C., *Shaping fundamental principles of EU law in the area of freedom, security and justice – the ne bis in idem challenge for CJEU*, ERA Forum nr 3/2012;
2. Gawęł E., *Europejski nakaz dowodowy (w:) Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego*, tom XXVII, red. L. Bogunia, Wrocław 2011;
3. Kulesza C., Starzyński P., *Unia Europejska w obronie podejrzanego*, Państwo i Prawo nr 8/2012;
4. Morgan C., *Where Are We Now With EU Procedural Rights?*, European Human Rights Law Review, nr 4/2012;
5. Nita-Światłowska B., *Podstawy stosowania tymczasowego aresztowania w związku z ENA*, Europejski Przegląd Sądowy nr 7/2012;
6. Półtorak N., *Przystąpienie Unii Europejskiej do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka - projekt umowy akcesyjnej a prawo UE*, Europejski Przegląd Sądowy nr 9/2012;
7. Rui J. P., *Non-conviction based confiscation in the European Union—an assessment of Art. 5 of the proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on the freezing and confiscation of proceeds of crime in the European Union*, ERA Forum nr 3/2012;
8. Schomburg W., *Criminal matters: transnational ne bis in idem in Europe – conflict of jurisdictions – transfer of proceedings*, ERA Forum nr 3/2012;
9. Starzyński P., *Projekt dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 maja 2011 r. o ustanowieniu minimalnych standardów praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw*, Prokuratura i Prawo nr 7-8/2012;
10. Van Bockel B., *The ne bis in idem principle in the European Union legal order: between scope and substance*, ERA Forum nr 3/2012;
11. Weiss A., *EU Accession to the European Convention on Human Process: The State of Play and the Added Value for Victims of Human Rights Violations in Europe*, European Human Rights Law Review, nr 4/2012.